ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ
Ἐκκλησιαστική

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2018 – ΤΕΥΧΟΣ 406

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ

Βιοηθικά διλήμματα καί προβληματισμοί, ὅπως προκύπτουν ἀπό τό τροποποιητικό νομοσχέδιο γιά τίς ἐκτρώσεις.

Μάριου Καριόλου

Σελ. 316

Ἐκτρώσεις: ψυχολογική προσέγγιση.

Παναγιώτας Μάμα - Ἀγαπίου

Σελ. 320

Ἐκτρώσεις: Κυπριακά δεδομένα - Μία ἄλλη θεώρηση.

Μάριου Λιασίδη

Σελ. 326

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ἡ ἀγάπη δέν σκοτώνει

Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Σελ. 301

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ Εκκλησιαστική

ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ **ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΥΠΡΟΥ**

Μάϊος - Αὔγουστος 2018

Ἔτος 11ο

Τεῦχος 40ό

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ»

570 21 Ἀσπροβάλτα - Θεσσαλονίκης

Τηλ.: (+30) 2397023313

E-mail: melissa@melissaprint.com

Διεύθυνση: Τ.Κ. 21130
1502 Λευκωσία
Τηλ.: (+357) 22554600
Τηλεομοιότυπο (Fax):
(+357) 22554774
Ἠλεκτρονική διεύθυνση (E-mail):
diafot@cy.net

ISSN 2547-8915 (print)
ISSN 2547-8923 (online)

Ἐξώφυλλο: Ὁ ἀσπασμός τῆς Θεοτόκου καί τῆς Ἐλισάβετ, 14ος αἰώνας, Ἐκκλησία Τιμίου Σταυροῦ, Πελένδρι.

Περιεχόμενα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ:
ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ἡ ἀγάπη δέν σκοτώνει
Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄ 301

Ἀνθρώπινο ἔμβρυο:
Ἀπό τή σύλληψη μέχρι τή γέννηση - Ἱστορική ἀναδρομή
Βασίλη Φλώρου 306

Βιοηθικά διλήμματα καί προβληματισμοί, ὅπως προκύπτουν ἀπό τό τροποποιητικό νομοσχέδιο γιά τίς ἐκτρώσεις
Μάριου Καριόλου 316

Ἐκτρώσεις: ψυχολογική προσέγγιση
Παναγιώτας Μάμα-Ἀγαπίου 320

Ἐκτρώσεις: Κυπριακά δεδομένα - Μία ἄλλη θεώρηση
Μάριου Λιασίδη 326

Ἡ ἠθική διάσταση τοῦ ἐμβρύου ὅπως αὐτή ἀποδίδεται ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία
Μητροπολίτη Μεσογαίας καί Λαυρεωτικῆς κ. Νικολάου 336

Ἀφιέρωμα

Τό μυστήριο τῆς ζωῆς

Ἡ ἀγάπη δέν σκοτώνει

Μακαριωτάτου
Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ «ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων»[1]. Ἔδωσε στή γυναίκα του τό ὄνομα Ζωή, «διότι αὐτή θά ἦταν ἡ ἀρχή ὅλων, ὅσοι ἐπρόκειτο νά προέλθουν ἀπὸ αὐτήν· ἡ μητέρα, ἡ ρίζα, τό θεμέλιο ὅλων τῶν μετέπειτα γενεῶν τῶν ἀνθρώπων»[2]. Καί ἡ Εὔα-Ζωή, ὅταν πῆρε στήν ἀγκαλιά της τό πρῶτο της παιδί, τόν Κάϊν, καρπό τῆς ἀγάπης της μέ τόν ἄνδρα της, ἀναφώνησε: «ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ»[3]. «Γεμάτη χαρά καί εὐγνωμοσύνη πρός τόν Θεό εἶπε μέ φρόνημα ταπεινό· "ἀπέκτησα ἄνθρωπον, υἱόν ὅμοιον μέ ἐμέ καί τόν πατέρα του, μέ τήν δύναμιν καί τήν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ"»[4].

Εἶναι ἐξαιρετική ἡ τιμή τήν ὁποία ἔδωκεν ὁ Θεός στούς συζύγους, νά γίνονται δικοί Του συνδημιουργοί καί νά συνεργάζονται μαζί Του, γιά νά ἔρχονται παιδιά στόν κόσμο καί νά συνεχίζεται τό ἔργο τῆς δημιουργίας. Ὁ Θεός, πού εἶπε στήν ἀρχή τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου τό «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τῆν γῆν»[5], Αὐτός ὁ Ἴδιος ἐπροίκισε μέ δύναμη δημιουργική τόν ἄνδρα καί τή γυναίκα, ὥστε, μέ τή συνέργεια τοῦ

1. Γεν. γ΄, 20.
2. Ἡ Παλαιά Διαθήκη τόμος 1ος σ. 39, ἐκδόσεις «Ο ΣΩΤΗΡ».
3. Γεν. δ΄, 1.
4. Ἡ Παλαιά Διαθήκη ὅ.π., σ. 42.
5. Γεν. α΄, 28.

Κυρίου, νά δημιουργοῦνται νέοι ἄνθρωποι, νά ἀνανεώνονται οἱ κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων, νά συνεχίζεται ἡ ζωή καί νά καταρτίζονται πολίτες γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλωστε ὁ μόνος τρόπος μέ τόν ὁποῖο μποροῦμε νά ἀντιπαραταχθοῦμε πρός τόν «ἀκολάκευτον δήμιον», ὅπως χαρακτηρίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος τόν θάνατο, ὁ ὁποῖος ξεπηδᾶ μπροστά μας ἀπρόσκλητος καί κόβει τό νῆμα τῆς ζωῆς μας καί κατεβάζει τήν αὐλαία καί μᾶς ὁδηγεῖ μακριά ἀπό τή σκηνή τῆς ζωῆς, εἶναι ἡ γέννηση νέων ἀνθρώπων. Καί τή ζωή τήν κυοφορεῖ στά σπλάγχνα της ἡ γυναίκα.

Αὐτή σάν μητέρα ζεῖ καί γεύεται καί χαίρεται εὐλογίες, πού ποτέ της δέν εἶχε φαντασθεῖ πρίν ἀπό τήν κυοφορία καί τή γέννηση. «Ἡ στιγμή πού γεννιέται ἕνα παιδί, γράφει ἡ Καθηγήτρια Μαγδαληνή Κώστα-Τσολάκη, εἶναι ἡ στιγμή τῆς μεγαλύτερης χαρᾶς στή γυναίκα, ἡ μεγαλύτερη συγκίνηση, μιά ἀγαλλίαση μέ τήν ὁποία καμμιά ἄλλη δέν συγκρίνεται: Εἶναι ἡ ἴδια ἡ χαρά τῆς δημιουργίας»[6].

Αὐτή τή χαρά δυστυχῶς ἔρχεται νά στερήσει ἀπό τή γυναίκα ἡ πράξη τῆς ἔκτρωσης, τῆς κατάστασης πού ἀποτελεῖ τήν κυριαρχία τοῦ θανάτου πάνω στή ζωή. Ἄν ἡ γυναίκα «πού ἀρνιέται τή μητρότητα, ἀρνιέται τή χαρά τῆς δημιουργίας, ξεφεύγει ἀπό τήν ἀποστολή της, προδίδει τό ἔργο της καί παραιτεῖται ἀπό τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ νά γίνει συνδημιουργός Του»· τότε ἡ γυναίκα πού «ἀρνιέται τή μητρότητα ἐνῶ περιμένει ἕνα παιδί, διαπράττει διπλό ἔγκλημα. Τό πρῶτο εἶναι ὅτι σκοτώνει μέ τόν χειρότερο τρόπο ὅ,τι πιό πολύ ἀγαπάει στόν κόσμο, τό παιδί της, καί δεύτερο ἐξαφανίζει ὅ,τι πιό μεγάλο καί πραγματικά ὡραῖο ἔχει νά παρουσιάσει ἡ ἀνθρώπινη ψυχή. Τήν ἀληθινή μάνα»[7].

Ἡ γυναίκα λοιπόν πού καλεῖται νά προσφέρει τόν ἑαυτό της σάν μάνα καί μέ τή στοργή, τήν τρυφερότητα, τό ἀγκάλιασμα νά δεθεῖ μέ τό παιδί της, καταφεύγοντας στήν ἔκτρωση στραγ-

6. Ἐφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 20.5.1986, σ. 7.
7. Μαγδαληνῆς Τσολάκη, ὅ.π.

γίζει τήν τόσο ἀξιοζήλευτη, ἀνεξάντλητη πηγή της. Διότι τό ὠάριο πού γονιμοποιήθηκε, εἶναι ἀπό τήν ὥρα τῆς γονιμοποίησης τέλεια ψυχοσωματική ὀντότητα, γι' αὐτό καί ἔχει ὅλα τά πολιτικά δικαιώματα τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης[8]. Σύμφωνα δέ μέ τήν περιγραφή τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τήν ὁποία κάμνει ὁ Claude Edelman: «Ἔξι ὧρες μετά τή γονιμοποίηση μιά θαυμάσια, μιά τρομερή "ἔκρηξη" ζωῆς ἐκδηλώνεται. Τό ἀρχικό κύτταρο δίνει δυό κύτταρα, ἀπό τά ὁποῖα παράγονται 4 τά ὁποῖα διαιροῦνται σέ 8,16.... μέχρι ἑξῆντα χιλιάδες δισεκατομμύρια κύτταρα, πού ἀποτελοῦν ἕνα παιδάκι στή γέννησή του»[9]. Ὁ δέ ἰατρός Ἠλίας Πετρίδης γράφει: «ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς σύλληψης ἔχει κανείς τήν ἐντύπωση πώς ὁ ζυγώτης "ἀπογειώνεται". Δείχνει νά ἔχει ἕνα προγραμματισμό κεντρικό καί σαφῆ, νά ξέρει τί θέλει. Κινεῖται καί ξέρει ποῦ κατευθύνεται. Μπορεῖ νά διαιρεῖται σωστά, μέσῳ ἐξαιρετικῶν καί πολύπλοκων μηχανισμῶν, ἐκκρίνει ἔνζυμα, ἐκφράζει σημάδια διαφοροποιήσεως καί ὀργανώσεως, δείχνει δηλαδή, ὅτι μπορεῖ καί θέλει τόσο πολύ νά ζήσει. Τί ἄλλο θά μποροῦσε ἐπιτέλους νά κάνει γιά νά μᾶς πείσει ὅτι ὑπάρχει; Ὅτι εἶναι μιά ζωή πού τρέχει ἰλιγγιωδῶς τόν δρόμο τῆς ἀνάπτυξης;»[10].

Ἡ ἐπιμονή ἐκείνων πού ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἔκτρωση ἐπιτρέπεται μέχρι τή 12η ἑβδομάδα τῆς κυοφορίας κάμνουν μεγάλο λάθος καί προσπαθοῦν νά δικαιολογήσουν τά ἀδικαιολόγητα. Τό ἔμβρυο εἶναι δυνάμει ἄνθρωπος, αὐτόνομος, ἀνεξάρτητος, μέ δικό του γενετικό δυναμικό «ἐξ ἄκρας συλλήψεως», ἀπό τή στιγμή τῆς γονιμοποιήσεως τοῦ ὠαρίου τῆς γυναίκας. Τό ἔμβρυο εἶναι ξεχωριστή, ἀνεξάρτητη ὕπαρξη, σέ ὁποιαδήποτε περίοδο τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς κι ἄν εὑρίσκεται. Αὐτό ση-

8. Περιοδικό «Time», 10.9.1984 παρά Ν.Βασιλειάδη, *Πότε ἐμψυχοῦται τό ἀνθρώπινο ἔμβρυο*, ἐκδόσεις «ΣΩΤΗΡ» σ. 47.

9. Ν. Βασιλειάδη, ὅ.π. σ. 53-54.

10. Ἠλ. Πετρίδη, Χειρουργοῦ Ὀφθαλμιάτρου, *Ποία ἡ ἠθική ἀξία τοῦ ἐμβρύου στά ἀρχικά του στάδια;* Περιοδικό *Ἡ Δράση μας*, τεῦχος 417, Μάρτιος 2004, σ. 102.

μαίνει πώς ἡ γυναίκα ἡ ὁποία τό φιλοξενεῖ, πρέπει νά γνωρίζει ὅτι φιλοξενεῖ μιά νέα ὕπαρξη, ξεχωριστή ἀπό τόν ἑαυτό της, καί ἑπομένως δέν εἶναι καθόλου σωστή ἡ ἄποψη πού διατυμπανίζεται ὅτι τό ἔμβρυο εἶναι σῶμα τῆς γυναίκας, πού μπορεῖ νά τό κάμει ὅ,τι θέλει· ἤ νά τό κρατήσει ἤ νά τό ἀπορρίψει μέ τήν ἔκτρωση.

Ὅσοι ὑποστηρίζουν τή νομιμοποίηση τῶν ἀμβλώσεων, στήν ὁποία προέβη δυστυχῶς καί τό δικό μας Κράτος, «ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας» τοῦ ἀνθρώπου καί συγκεκριμένα τῆς γυναίκας, κάμνουν μεγάλο λάθος. Καί τοῦτο διότι ἡ νομιμοποίηση τῶν ἀμβλώσεων εἶναι οὐσιαστικά καταπάτηση ἤ «ἡ ἔσχατη περιφρόνηση τῆς ἐλευθερίας καί πανηγυρική ἐπιβράβευση τοῦ ἀπαίσιου ἐγωϊσμοῦ μας. Γιατί ἡ ἐλευθερία δέ βρίσκεται καθόλου στήν ἐγωϊστική ἱκανοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀλλά στήν ὁλόψυχη ὑπακοή μας στό ἅγιο καί σωτήριο θέλημα τοῦ Φιλανθρώπου Θεοῦ. Εἶμαι ἐλεύθερος ὄχι ὅταν κάνω αὐτό πού ἀπαιτοῦν ὁ ἐγωϊσμός, ἡ φιλαυτία, ἡ ἀπληστία κι ἡ φιληδονία μου, ἀλλά ὅταν κάνω αὐτό πού ἐπιβάλλει ἡ ἀγάπη πρός τόν Θεό καί τόν συνάνθρωπό μου. Καί ὁ συνάνθρωπός μου στήν προκειμένη περίπτωση εἶναι τό ἀθῶο καί ἀνυπεράσπιστο πλάσμα, πού κυοφορεῖται γιά νά ᾽ρθει στή ζωή[11].

Τό θέμα ἔκτρωση εἶναι πολύ σοβαρό. Ἡ ἔκτρωση εἶναι ἔγκλημα, καί μάλιστα ἔγκλημα ἐν ψυχρῷ. Τό ἔμβρυο εἶναι ζωντανή ὕπαρξη καί κατά συνέπεια κάθε ἐπέμβαση γιά βίαιη ἀποβολή του ἀπό τά μητρικά σπλάγχνα εἶναι φόνος. Φόνος ἐκ προμελέτης ἑνός ἀθώου, ἀπροστάτευτου, ἀναπολόγητου, ἀγέννητου παιδιοῦ. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης διακηρύσσει ὅτι ἡ ἔκτρωση εἶναι ἀπερίσκεπτη σπουδή φόνου καί οὔτε ἐνδιαφέρει ἐάν κάποιος ἀφαιρεῖ τή ζωή, ὅταν αὐτή σχηματίζεται ἤ τήν σταματᾶ, ἐνῶ αὐτή σχηματίζεται, διότι αὐτός εἶναι ἐπίσης ἕνας μοναδικός ἄνθρωπος[12].

Οἱ συνέπειες τώρα τῆς ἀμβλώ-

11. Ν. Βασιλειάδη ὅ.π., σελ. 48-49.
12. Ἅγ. Γρηγορίου Νύσσης, Ἀπολογία, 9.

σεως στίς γυναῖκες οἱ ὁποῖες συγκατατίθενται σέ ἕνα τέτοιο φόνο εἶναι τρομακτικές, σωματικές καί ψυχικές· δέν θά τίς ἀναλύσουμε ἐδῶ. Ἐκεῖνο πού θά σημειώσουμε κλείνοντας τό ἄρθρο μας αὐτό εἶναι: πρός μέν τίς ὕπανδρες γυναῖκες νά μή ἐπιτρέψουν ποτέ στόν ἑαυτό τους ἕνα τέτοιο ἁμάρτημα ὑποκύπτοντας σέ πιέσεις καί ἐκβιασμούς. Γιά δέ τά νεαρά κορίτσια: νά ἀντιμετωπίσουν μέ ὑπευθυνότητα τό μέλλον τους καί τή δημιουργία σωστῆς, χριστιανικῆς οἰκογένειας πού θά εἶναι «κατ᾽ οἶκον ἐκκλησία». Νά φρουροῦν τόν θησαυρό τους μέ πολλή προσοχή. Ἄλλωστε αὐτό συνιστᾶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ: «πάσῃ φυλακῇ τήρει σήν καρδίαν».

Γυναῖκες! ὑποψήφιες μητέρες, νέες μου πού καλεῖσθε νά κυοφορήσετε τή ζωή καί νά δώσετε στήν Ἐκκλησία, τήν κοινωνία, τήν πατρίδα μας τή συνέχεια τῆς ζωῆς, μήν ἀποφασίσετε ποτέ νά προβεῖτε στό ἔγκλημα τῆς ἐκτρώσεως, γιατί ἡ ἔκτρωση εἶναι φόνος ἐκ προμελέτης.

Καί σεῖς οἱ ἄνδρες, ὥριμοι οἰκογενειάρχες καὶ νέοι, πού τώρα νιώθετε τή ζωή νά πυρπολεῖ τήν ὕπαρξή σας, σεβαστεῖτε τόν ἑαυτό σας, κατανοήσετε ὅσο τό δυνατό βαθύτερα τήν ἱερότητα τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου· συνειδητοποιήσετε τήν κλίση καί τήν εὐθύνη σας νά γίνετε σύζυγοι καί πατέρες, σεβαστεῖτε τήν ὅποια γυναίκα ἔχετε ἀπέναντί σας· εἶναι πρόσωπο ἱερὸ μὲ ὕψιστη ἀποστολὴ: τὴν κυοφορία τῆς ζωῆς·

Καί σεῖς οἱ γιατροί, πού δώσατε ὅρκο νά ὑπηρετεῖτε τή ζωή, μή βάψετε τά χέρια σας στό αἷμα ἀθώων, ἀνυπεράσπιστων ὑπάρξεων. Θά δώσετε λόγο σ᾽ Ἐκεῖνον πού δημιούργησε τή ζωή καί παραμένει αἰώνια ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου.

Καὶ ὅλοι μαζί, κλῆρος καὶ λαός, μὲ κάθε τρόπο, μέ ὅλη μας τὴ δύναμη, μὲ ζῆλο καὶ αὐταπάρνηση νὰ ὑπηρετοῦμε μὲ βαθιὰ συναίσθηση τὴ ζωή, ἀλλὰ καὶ νὰ πέσουμε στά γόνατα καί μέ βαθειά μετάνοια καί συντριβή καρδίας νά ζητήσουμε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ παρακαλώντας Τον νά μᾶς συγχωρήσει καί νά σώσει τό ἔθνος ἀπό τόν ἀφανισμό.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΕΜΒΡΥΟ:

Ἀπό τή σύλληψη μέχρι τή γέννηση - Ἱστορική ἀναδρομή[1]

Δρ Βασίλη Φλώρου
Ἐρευνητή, Ἐξελικτικοῦ Γενετιστή,
Πανεπιστήμιο Cambridge Η.Β.

Τό θέμα τῆς δημιουργίας καί ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ἀπασχολήσει ἀπό πολύ νωρίς τούς φιλοσόφους-ἐπιστήμονες.

Στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα ὁ Ἱπποκράτης ὑποστήριζε τήν ἐκδοχή τῆς παγγένεσης. Ὅτι δηλαδή κάθε μέρος τοῦ σώματος ἀποστέλλει, μέσῳ τοῦ σπέρματος τοῦ ἄνδρα, ἕνα μικρό ἀντιπροσωπευτικό του σωμάτιο στή μήτρα τῆς γυναίκας, ὥστε ἀπό τή συνένωση ὅλων τῶν σωματίων νά σχηματιστεῖ τό ἔμβρυο. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε μιά διαφορετική ἄποψη. Δέν πίστευε ὅτι κληροδοτοῦνται τά σωματικά μέρη ἀλλά ἡ δυναμική ὥστε νά ἀναπτυχθοῦν. Πίστευε ὅτι τό σπέρμα εἶναι μιά καθαρμένη μορφή αἵματος, περιέχει τά ἐνεργά στοιχεῖα γιά τήν κατασκευή τοῦ σώματος. Ὅτι δηλαδή μόνο ὁ ἄνδρας συμβάλλει στή δημιουργία τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, ἐνῶ ἡ μητέρα παρέχει τά θρεπτικά συστατικά καί τόν χῶρο γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμβρύου. Ἐκφρά-

1. Ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στίς 29 Σεπτεμβρίου στό Κέντρο Μελετῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Κύκκου στόν Ἀρχάγγελο Λευκωσίας στά πλαίσια ἡμερίδας γιά τίς Ἐκτρώσεις τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

σεις τῆς καθημερινότητας ὅπως «Συγγενεῖς ἐξ αἵματος», «Δεσμοί αἵματος», «Τό 'χει στό αἷμα του...», πού ἐπιβιώνουν ὡς τίς μέρες μας, ἔχουν τήν καταγωγή τους στίς ἀντιλήψεις τοῦ Ἀριστοτέλη γιά τήν κληρονομικότητα. Ἀναφορές γιά τόν σχηματισμό τοῦ ἐμβρύου ὑπάρχουν καί στό Ταλμούδ. Ὑποστηρίζονταν, ὅτι τά ὀστά, οἱ τένοντες, τά νύχια καί ὁ μυελός προέρχεται ἀπό τόν πατέρα ὁ ὁποῖος "σπέρνει τό ἄσπρο", ἐνῶ τό δέρμα, σάρκα, καί τό αἷμα προέρχονται ἀπό τή μητέρα. Αὐτές οἱ ἀπόψεις εἶχαν βάση στή διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλη πού προείπαμε. Στό Κοράνι, τό ἱερό βιβλίο τοῦ Ἰσλάμ, βρίσκουμε ἀναφορές ὅτι οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦνται ἀπό τή μίξη οὐσιῶν ἀπό τόν ἄνδρα καί τή γυναίκα. Σέ πολλά σημεῖα ἀναφέρεται στή δημιουργία μιᾶς ἀνθρώπινης ὕπαρξης ἀπό nutfa (μικρή σταγόνα), καί ὅτι ὁ ὀργανισμός πού δημιουργεῖται μένει στή μήτρα 6 μέρες σάν σπόρος. Κατά τόν Μεσαίωνα οἱ ἀντιλήψεις δέν ἔχουν ἀλλάξει κατά πολύ, σέ γενικές γραμμές ἰσχύει ἡ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη. Ἀπόπειρες ἀπεικόνισης τῶν ἐμβρύων ἐκείνη τήν περίοδο δείχνουν μία μίξη ἀκαθόριστων ἱστῶν – σύννεφο αἵματος - πού σιγά σιγά ἀρχίζουν νά παίρνουν μορφή. Ἀργότερα, κατά τήν Ἀναγέννηση, ἔχουμε τόν Leonardo da Vinci ὅπου λεπτομερῶς πλέον σχεδιάζει τό ἔμβρυο κατά τήν κύηση καί κάνει καί μία ποσοτική ἀνάλυση τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἐμβρύου καταγράφοντας τό μέγεθος σέ κάθε στάδιο πού παρατηρεῖ. Τόν 17ο καί 18ο αἰώνα ὁ Antonie Van Leeuwenhoek καί Nicolas Hartsoeker μέ τήν πρόοδό τους στή μικροσκοπία μποροῦν καί περιγράφουν γιά πρώτη φορά τό σπερματοζωάριο. Αὐτό εἶχε ὡς ἕναν βαθμό ἀποτέλεσμα νά εἰσαχθεῖ ἡ ἰδέα τοῦ προσχηματισμοῦ. Σύμφωνα μέ τόν προσχηματισμό, τό ἔμβρυο, ἀλλά καί ὁ ὀργανισμός πού ἀναπτύσσεται ἀπό αὐτό, βρίσκεται σέ προσχηματισμένη μορφή στά ἀναπαραγωγικά κύτταρα. Ἀντίθετη μέ τόν προσχηματισμό ἦταν ἡ θεωρία τῆς ἐπιγένεσης, πού ἀνέπτυξε ὁ Γερμανός βοτανολόγος Joseph Kölreuter τό 1766, σύμφωνα μέ αὐτή τή θεωρία, τά σωματικά μέρη δέν προϋπάρχουν στό σπερματοζωάριο, ἀλλά σχηματίζονται βαθμιαία στό ἔμβρυο, ἐξαιτίας τῶν διαδοχικῶν μεταμορφώσεων πού

ὑφίσταται. Ἕνα ἀκόμη πλῆγμα στή θεωρία τοῦ προσχηματισμοῦ ἐπέφερε κατά τόν 19ο αἰώνα ἡ διατύπωση τῆς κυτταρικῆς θεωρίας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, θεμελιώδης μονάδα τῆς ζωῆς δέν ἦταν οἱ ἀπροσδιόριστες προσχηματισμένες καταβολές τῶν ἐπιμέρους σωματικῶν μερῶν, ἀλλά τά ὁρατά στό μικροσκόπιο κύτταρα.

Σήμερα πλέον ἔχουμε ἀποδείξει τήν ἰσχύ τῆς κυτταρικῆς θεωρίας καί γνωρίζουμε ὅτι εἶναι ἡ ἕνωση δύο γεννητικῶν κυττάρων πού ἀπαιτεῖται γιά τή δημιουργία ἑνός ἀνθρώπου.

Μποροῦμε νά ξεχωρίσουμε τό ἀναπτυξιακό ταξίδι ἑνός ἐμβρύου, τοῦ πώς φτάνουμε ἀπό ἕνα μόνο κύτταρο, τό ζυγωτό, νά ἔχουμε μετά ἀπό 9 μῆνες ἕνα τόσο πολύπλοκο ὀργανισμό, σέ τρεῖς περιόδους. Στίς πρῶτες δύο ἑβδομάδες ἀναφερόμαστε στή γεννητική περίοδο ὅπου συναντᾶμε τίς πρῶτες διαιρέσεις τῶν κυττάρων τοῦ ἐμβρύου, τόν πολλαπλασιασμό καί διαφοροποίηση τῶν κυττάρων καί τήν ἐμφύτευση τοῦ ἐμβρύου στό ἐνδομήτριο. Τήν ἐμβρυονική περίοδο, πού πολλές φορές συμπεριλαμβάνει καί τίς πρῶτες 2 ἑβδομάδες, ὅπου ἔχουμε ἐπιπλέον πολλαπλασιασμό καί ἐξειδίκευση τῶν κυττάρων, τήν ἑδραίωση τῆς ἐμφύτευσης τοῦ ἐμβρύου, τή δημιουργία τῶν βασικῶν ἀξόνων τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου καί τή δημιουργία τῶν ὀργάνων. Κατά τό τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου τό σχήμα τοῦ ἐμβρύου ἀλλάζει καί ἀναγνωρίζονται τά χαρακτηριστικά τῆς ἐξωτερικῆς μορφολογίας τοῦ σώματος. Καί τέλος, τή μεγαλύτερη σέ διάρκεια περίοδο τήν ἐμβρυϊκή, ὅπου ἔχουμε τήν ὡρίμανση τῶν ἱστῶν καί τῶν ὀργάνων καί τήν ταχεία αὔξηση τοῦ σώματος. Ὅλα αὐτά βέβαια γιά νά συμβοῦν προϋποθέτουν τήν ἕνωση δύο γεννητικῶν κυττάρων ἤ ἀλλοιῶς τή λεγόμενη σύλληψη.

Ἄς δοῦμε ἀνατομικά ποῦ συνήθως λαμβάνει χώρα ἡ γονιμοποίηση.

Μετά τήν ὠορρηξία τό ὠάριο ἀπελευθερώνεται στόν ὠαγωγό. Τά σπερματοζωάρια θά κολυμπήσουν κάτω ἀπό ἀντίξοες συνθῆκες, πολλά ἀπό αὐτά θα πεθάνουν, ἀλλά λίγα ἀπό αὐτά, τά πιό ἱκανά, θά φτάσουν μέσα ἀπό τόν ὠαγωγό νά συναντήσουν τό ὠάριο στή Λήκυθο ὅπου ἕνα ἀπό

τά σπερματοζωάρια θά γονιμοποιήσει τό ὠάριο. Κατά τή γονιμοποίηση ἔχουμε τή σύντηξη τῶν δύο γεννητικῶν κυττάρων σπερματοζωαρίου καί ὠαρίου. Αὐτό ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀποκατάσταση τοῦ διπλοειδοῦς ἀριθμοῦ χρωμοσωμάτων καί τή δημιουργία τοῦ ἐμβρυακοῦ γονιδιώματος – μιᾶς νέας δηλαδή γενετικῆς ὀντότητας μέ μοναδικό γενετικό προγραμματισμό. Ἀπ' τή στιγμή τῆς σύλληψης, ἔχει ἤδη παραλάβει ὅ,τι συνιστᾶ αὐτό πού λέμε κληρονομικότητα.

Ἄς δοῦμε λοιπόν πῶς γίνεται ἡ διείσδυση τοῦ σπερματοζωαρίου καί πώς ἀντιδρᾶ τό ὠάριο. Μέ τήν ἐπαφή τῆς κεφαλῆς τοῦ σπερματοζωαρίου ἔχουμε τήν ἀπελευθέρωση ἐνζύμων ἀπό τό σπερματοζωάριο πού διασποῦν τή διαφανή μεβράνη καί τό σπερματοζωάριο ἔρχεται σέ ἐπαφή μέ τήν κυτταροπλασματική μεμβράνη τοῦ ὠαρίου. Αὐτή ἡ ἐπαφή προκαλεῖ κάποιες μεταβολές στήν κυτταροπλασματική μεμβράνη τοῦ ὠαρίου πού ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα α) μιά ἠλεκτρική ἐκκένωση μέ τήν εἰσροή ἰόντων νατρίου, ἡ ὁποία δημιουργεῖ ἕνα προσωρινό ἀλλά γρήγορο ἀποκλεισμό ἄλλων σπερματοζωαρίων καί β) τή δημιουργία ἑνός κύματος ἀσβεστίου πού προκαλεῖ τήν ἀπελευθέρωση πρωτεϊνῶν ἀπό τά φλοιώδη κοκκία. Ἡ ἀπελευθέρωση αὐτῶν τῶν πρωτεϊνῶν ἔχει ὡς συνέπεια τόν ὁριστικό ἀποκλεισμό ἄλλων σπερματοζωαρίων καί τήν ἐνεργοποίηση τοῦ κυτταρικοῦ σκελετοῦ στήν περιοχή τοῦ φλοιοῦ, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐγκόλπωση τῆς κεφαλῆς.

Ἄς δοῦμε λίγο πῶς λειτουργεῖ τό "κύμα ἀσβεστίου". Μέσα σέ λίγα δευτερόλεπτα ἀμέσως μετά τήν ἐπαφή τοῦ σπερματοζωαρίου, τό κύμα ἀσβεστίου, ξεκινώντας ἀπό τό σημεῖο διείσδυσης τοῦ σπερματοζωαρίου, προχωρᾶ πρός τήν ἀπέναντι πλευρά τοῦ ὠαρίου καί στό πέρασμά του καθιστᾶ ἀδιαπέραστη τή διαφανή μεμβράνη γιά τά ὑπόλοιπα σπερματοζωάρια. Αὐτός εἶναι ἕνας ἀπό τούς πιό σημαντικούς μηχανισμούς ἀποτροπῆς τῆς πολλαπλῆς γονιμοποίησης καί διασφαλίζει ὅτι μόνο ἕνα σπερματοζωάριο θά γονιμοποιήσει τό ὠάριο. Ἡ ὅλη αὐτή διαδικασία ἔχει ἐπίσης καί μιά ἄλλη συνέπεια. Ἐνεργοποιεῖται κατ' αὐτό τόν τρόπο ὁ μεταβολισμός τοῦ ὀνομαζόμενου

πλέον ζυγωτοῦ, μὲ ἁπλά λόγια δίνεται ἡ "ἐκκίνηση".

Ὁ μονοκύτταρος ζυγωτής ἀρχίζει πλέον νά διαιρεῖται. Ὁ ρυθμός διαίρεσης εἶναι ἐξαιρετικά ἀργός μέ τή μία διαίρεση νά διαδέχεται τήν ἄλλη μετά ἀπό 12-24 ὧρες. Αὐτές οἱ ἐπανειλημμένες κυτταρικές διαιρέσεις μετατρέπουν τόν μονοκύτταρο ζυγωτή σέ ἕνα πολυκύτταρο συγκρότημα καί ὁ τεράστιος ὄγκος τοῦ κυτταροπλάσματος μοιράζεται σέ πολλά μικρότερα κύτταρα. Ἡ διαδικασία αὐτῶν τῶν διαιρέσεων εἶναι γνωστή ὡς αὐλάκωση καί τά κύτταρα τοῦ κάθε σταδίου ὀνομάζονται βλαστομερίδια. Μέχρι τό στάδιο τῶν 8 κυττάρων τά βλαστομερίδια εἶναι παντοδύναμα, δηλαδή μποροῦν νά δώσουν γένεση σέ ὁποιοδήποτε ἱστό τοῦ ἐμβρύου. Στή συνέχεια ἡ διαίρεση καί ὁ πολλαπλασιασμός συνεχίζεται, γιά νά φτάσουμε τήν 5η μέρα στό σχηματισμό τῆς βλαστοκύστης.

Ἡ βλαστοκύστη δημιουργεῖται ὅταν τά ἐξωτερικά κύτταρα ἐκκρίνουν ὑγρό στό ἐσωτερικό τῆς μάζας ὁπότε καί δημιουργεῖται τό βλαστόκοιλο. Στή βλαστοκύστη διακρίνονται δύο πληθυσμοί κυττάρων: ἡ εσωτερική κυτταρική μάζα καί ἡ ἐξωτερική στοιβάδα τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων πού περιβάλλουν τήν κοιλότητα τῆς βλαστοκύστης. Τά ἐξωτερικά κύτταρα πού ὀνομάζονται καί τροφοβλαστικά θά ἐξελιχθοῦν στόν πλακοῦντα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ ἐσωτερική κυτταρική μάζα θά μᾶς δώσει τό ἔμβρυο, γι' αὐτό τά κύτταρα αὐτά χαρακτηρίζονται καί ὁλοδύναμα, δηλαδή μποροῦν νά δώσουν ὁποιονδήποτε ἱστό τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου ἀλλά δέν μποροῦν νά δώσουν γένεση σέ πλακοῦντα. Ὅταν λοιπόν ἀναφερόμαστε σέ ἀνθρώπινα ἐμβρυϊκά βλαστοκύτταρα μιλᾶμε γιά κύτταρα ἀπό τήν ἐσωτερική μάζα πού ἀπομονώθηκαν ἀπό αὐτό ἐδῶ τό στάδιο.

Ἀφοῦ ἔχουμε τώρα χτίσει λίγες γνώσεις γιά τίς πρῶτες μέρες ἀνάπτυξης, ἄς δοῦμε λοιπόν σέ αὐτό τό σημεῖο, πῶς ἀναπτύσ-

σονται τά λεγόμενα ὁμοζυγωτικά δίδυμα, αὐτά δηλαδή πού ἀναπτύσσονται ἀπό ἕνα μοναδικό γονιμοποιημένο ὠάριο. Τά ὁμοζυγωτικά δίδυμα ἔχουν τήν ἴδια γενετική σύνθεση καί συνεπῶς, ἔχουν τό ἴδιο φῦλο καί μοιάζουν ἐντυπωσιακά μεταξύ τους, καί σωματικά, καί φυσιολογικά, καί διανοητικά. Τέτοια δίδυμα μποροῦν νά προκύψουν α) ἀπό τόν διαχωρισμό βλαστομεριδίων πολύ νωρίς στήν ἀνάπτυξη, (ἀναφερθήκαμε πιό πάνω ὅτι τά κύτταρα σέ αὐτή τήν πρώιμη φάση εἶναι παντοδύναμα) καί β) ἀπό τήν ἀνάπτυξη δύο ἐσωτερικῶν κυτταρικῶν μαζῶν μέσα σέ μία βλαστοκύστη. Ὅταν ὁ διαχωρισμός ἀργήσει νά γίνει δηλαδή μετά τίς 10 μέρες, συνήθως ἔχουμε σιαμαῖα.

Κατά τήν 1η ἑβδομάδα ἀνάπτυξης τοῦ ἐμβρύου, ὅλες αὐτές οἱ διαδικασίες λαμβάνουν χώρα μέσα στόν ὠαγωγό, ὅπου τό ἔμβρυο ὑπόκειται σέ αὐτές τίς μεταβολές καί προχωρᾶ γιά νά φτάσει στήν κοιλότητα τῆς μήτρας, ὅπου θά ἀρχίζει ἡ ἐμφύτευση, δηλαδή ἡ ἔνθεση τῆς βλαστοκύστης στό ἐνδομήτριο. Ἡ ἐμφύτευση τοῦ ἐμβρύου, πού λαμβάνει χώρα τή 2η εβδομάδα, ἀποτελεῖται ἀπό μιά σειρά γεγονότων. Ἔχουμε λοιπόν τήν προσκόλληση τῆς τροφοβλάστης στό ἐνδομήτριο, ἔπειτα τή βαθύτερη διείσδυση, καί κατόπιν τήν αὔξηση τῆς ἀγγείωσης τοῦ ἐνδομητρίου. Ἡ ἐμφύτευση δηλαδή, ἐπιτρέπει τήν ἐγκατάσταση τοῦ ἐμβρύου μέσα στό τοίχωμα τῆς μήτρας, τή διατήρηση τῆς κύησης καί τήν αὔξηση τοῦ ἐμβρύου μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ πλακοῦντα. Ἐάν οἱ συνθῆκες τοῦ ἐνδομητρίου δέν εἶναι οἱ ἰδανικές γιά τήν ἐμφύτευση, ἡ βλαστοκύστη ἀποβάλλεται ἀπό τή μήτρα καί ἡ γυναῖκα δέν μαθαίνει ποτέ ὅτι συνέλαβε.

Καθώς προχωρᾶ ἡ ἐμφύτευση ἔχουμε διαφοροποίηση τῆς ἐσωτερικῆς κυτταρικῆς μάζας σέ ἕνα ἐμβρυικό δίσκο πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο σειρές κυττάρων. Ἡ μία σειρά εἶναι ὁ ἐπιβλάστης ἀπό ὅπου θά προέλθει τό ἔμβρυο καί πού συνεισφέρει στή δημιουργία τῆς ἀμνιακῆς κοιλότητας καί ἡ ἄλλη σειρά ὁ ὑποβλάστης πού σχετίζεται μέ τόν λεκιθικό ἀσκό ἀπό ὅπου τό ἔμβρυο τρέφεται καί σέ λίγες ἑβδομάδες ἀργότερα θά προέλθει ὁ ἐντερικός σω-

λήνας. Κατά τό τέλος τῆς 2ης ἑβδομάδας ἀρχίζει ἡ διαδικασία τῆς γαστριδίωσης.

Ἡ γαστριδίωση εἶναι μιά σειρά ἐκτεταμένων μορφογενετικῶν κινήσεων ὅπου ὁ βασικός σχηματισμός τοῦ σώματος παίρνει μορφή. Σέ αὐτό τό στάδιο παρατηροῦμε τόν σχηματισμό τῶν τριῶν βλαστικῶν στιβάδων ἀπό ὅπου θά δημιουργηθοῦν ὅλοι οἱ ἱστοί καί τά ὄργανα τοῦ ἐμβρύου. Τό ἔμβρυο ἀπό μισό χιλιοστό φτάνει στό τέλος τῆς 3ης ἑβδομάδας τά 2 χιλιοστά. Ὅπως εἴπαμε κατά τή γαστριδίωση ἡ διπλή σειρά κυττάρων μετασχηματίζεται σέ τρεῖς βλαστικές στιβάδες. Τό ἐξώδερμα ἀπό ὅπου δημιουργοῦνται τά νεῦρα καί τό δέρμα, τό μεσόδερμα πού θά δημιουργήσει τά ὀστᾶ, τήν καρδιά, τούς μῦς, τά ἄκρα καί τά νεφρά καί τό ἐνδόδερμα ἀπό ὅπου σχηματίζονται ὁ γαστρεντερικός σωλήνας καί οἱ πνεύμονες. Σέ αὐτό τό στάδιο ἐπίσης βλέπουμε τά κύτταρα τοῦ ραχιαίου βλαστοπόρου πού σχηματίζουν τή λεγόμενη ἀρχική γραμμή. Ἡ ἀρχική γραμμή δημιουργεῖται ἀπό τόν πολλαπλασιασμό καί τήν κίνηση τῶν κυττάρων. Ἀπό τή στιγμή πού ἐμφανίζεται ἡ ἀρχική γραμμή μποροῦμε νά καθορίσουμε τούς ἄξονες καί τίς πλευρές τοῦ ἐμβρύου.

A. Κεφαλο-ουραῖο ἄξονα

B. Ἀμφοτερό-πλευρη συμμετρία

C. Κοιλιακός - ραχιαῖος ἄξονας

Ἐπίσης ἄλλα γεγονότα πού ἔχουμε εἶναι ὁ σχηματισμός τοῦ νευρικοῦ σωλήνα πού ἀποτελεῖ τήν καταβολή τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ἀκόμα, στήν ἀρχή τῆς 3ης ἑβδομάδας ἀρχίζει ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καρδιαγγειακοῦ συστήματος καί 2 μέρες ἀργότερα βλέπουμε τήν ἐμφάνιση τῶν ἐμβρυϊκῶν ἀγγείων. Ὁ πρώιμος αὐτός σχηματισμός τοῦ καρδιαγγειακοῦ συστήματος ἔχει νά κάνει μέ τήν ἄμεση ἀνάγκη τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων νά φέρουν ὀξυγόνο καί θρεπτικά στοιχεῖα στό ἔμβρυο.

Ἔτσι λοιπόν κατά τή διάρκεια τῆς 3ης ἑβδομάδας μία πρωτογενής μητροπλακουντιακή ροή αἵματος σχηματίζεται. Στό τέλος τῆς 3ης ἑβδομάδας τό αἷμα ἀρχίζει νά κυκλοφορεῖ καί ἡ καρδία ἀρχίζει νά χτυπᾶ τήν 21η ἤ 22η ἡμέρα. Τά γεγονότα τῆς 3ης ἑβδομάδας προετοιμάζουν τό ἔδαφος γιά τήν περίοδο τῆς ὀργανογένεσης.

Ἡ περίοδος τῆς ὀργανογένεσης, ὅπου σχηματίζονται οἱ διάφοροι ἱστοί καί τά ὄργανα καί ἡ ὁποία εἶναι γνωστή καί ὡς πρώιμη ἐμβρυϊκή περίοδος, διαρκεῖ ἀπό τήν 4η ἕως τήν 8η ἑβδομάδα ἀνάπτυξης. Στήν 4η ἑβδομάδα παρατηροῦμε τόν ἐπίπεδο τρίστιβο δίσκο νά ἀρχίζει νά διπλώνει καί νά δημιουργεῖται ἕνα ἔμβρυο κυλινδρικοῦ σχήματος. Ἄν κάναμε μιά ἐγκάρσια τομή στό ἔμβρυο θά βλέπαμε ὅτι λεκιθικός ἀσκός ἐγκολπώνεται μέσα στό ἔμβρυο γιά νά γίνει ὅπως εἴχαμε πεῖ πρωτύτερα ὁ ἐντερικός σωλήνας.

Στίς ἑπόμενες τρεῖς ἑβδομάδες τό ἔμβρυο μεγαλώνει καί τό σχῆμα του ἀλλάζει. Ἀρχίζουμε καί παρατηροῦμε τόν σχηματισμό τῶν ἄκρων, βλέπουμε τό ἔμβρυο νά ἀρχίζει νά ἀποκτᾶ ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά καί τό κεφάλι νά ἐμφανίζεται δυσανάλογα μεγάλο σέ σχέση μέ τό ὑπόλοιπο σῶμα. Σέ αὐτή τή φάση ἀρχίζουμε νά βλέπουμε καί τόν σχηματισμό τῶν κυρίων ὀργάνων. Στό τέλος λοιπόν τῆς πρώιμης ἐμβρυϊκῆς περιόδου ἔχουν σχηματιστεῖ τά κύρια συστήματα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐγκέφαλος, καρδιά, συκῶτι, νεφρά, πνεύμονες καί πλέον στό ἔμβρυο ἀναγνωρίζονται χαρακτηριστικά τῆς ἐξωτερικῆς μορφολογίας τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. Ἄκρα, αὐτιά, μύτη καί μάτια. Τό ὕψος τήν 8η ἑβδομάδα φτάνει τά 3 ἑκατοστά καί τό βάρος τά 2 γραμμάρια.

Ἐπειδή ὁ ἀρχικός σχηματισμός βασικῶν ἐξωτερικῶν καί ἐσωτερικῶν δομῶν γίνεται σέ αὐτή τήν περίοδο, αὐτό τό διάστημα ἀνάπτυξης τοῦ ἐμβρύου εἶναι τό πιό κρίσιμο. Ἀναπτυξιακές διαταραχές κατά τή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου μπορεῖ νά ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα σημαντικά ἐλαττώματα στό νεογνό. Σέ αὐτή τήν περίοδο ἐπίσης ἀρχίζουμε νά ἔχουμε ἐνδείξεις τῆς ἀνάπτυξης τοῦ νευρικοῦ συστήματος, μιᾶς καί εἶναι ἀπό τά πρῶτα πού ἀναπτύσσονται, γιά νά μπορεῖ τό

ἔμβρυο νά καταλαβαίνει ἀλλαγές στό περιβάλλον του. Τέτοιες ἐνδείξεις εἶναι ἡ ἐμφάνιση ἀνακλαστικῶν κινήσεων, συσπάσεις τοῦ κορμοῦ καί τίναγμα τῶν ἄκρων. Ἔχει ἀναφερθεῖ ἐπίσης ὅτι ἔμβρυα σέ αὐτή τήν ἡλικία ἀντιδροῦν ἀνακλαστικά στό ἄγγιγμα καί ἐγκεφαλική δραστηριότητα εἶναι ἀνιχνεύσιμη μέ ἕνα ἐγκεφαλογράφημα.

Καί περνᾶμε στήν τρίτη καί μεγαλύτερη σέ διάρκεια περίοδο, τήν ἐμβρυϊκή, πού διαρκεῖ ἀπό τήν 8η μέχρι τήν 38η ἑβδομάδα καί ὁδηγεῖ αἰσίως στόν τοκετό. Γενικά στοιχεῖα πού χαρακτηρίζουν αὐτή τήν περίοδο εἶναι ἡ ἀνάπτυξη καί ὡρίμανση τῶν ἱστῶν καί ὀργάνων. Συγκεκριμένα, ἡ καρδία ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἀρκετά καί τό καρδιαγγειακό σύστημα γίνεται πιό ἀποτελεσματικό. Τά χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου ἀναπτύσσονται, ὁ ἐγκέφαλος συνεχίζει τήν ἀνάπτυξη, καί ὁ σκελετός ὀστεοποιεῖται. Ὁ κορμός συνεχίζει τήν ἐπιμήκυνσή του, τό ἔμβρυο ἀπό 3.3 ἑκατοστά καί 7 γρ. φτάνει στό τέλος τῆς περιόδου, τήν 38η ἑβδομάδα, νά εἶναι 51 ἑκατοστά καί 3.4 κιλά. Ἐπίσης, τό ποσοστό βιωσιμότητας τοῦ ἐμβρύου, ὅσο συνεχίζεται ἡ ἀνάπτυξη, αὐξάνεται. Τό ἔμβρυο πού θά γεννηθεῖ τήν 24η ἑβδομάδα, ἔχει πιθανότητα ἐπιβίωσης μόλις 50% ἀφοῦ καί πολλά ἀπό τά ὄργανά του ὅπως οἱ πνεύμονες δέν εἶναι πλήρως ἀναπτυγμένα. Φυσικά, τό ποσοστό αὐξάνεται ὅσο πλησιάζουμε τήν 38η ἑβδομάδα πού εἶναι ὁ φυσιολογικός τοκετός. Κατά τήν ἐμβρυϊκή περίοδο καί συγκεκριμένα τή 12η ἑβδομάδα μποροῦμε μέ ἕνα ὑπερηχογράφημα νά διακρίνουμε τό φῦλο τοῦ ἐμβρύου. Τήν ἴδια ἑβδομάδα τό ἔμβρυο ἀρχίζει νά κινεῖ χέρια, δάχτυλα (τό βλέπουμε νά πιπιλᾶ τό δάχτυλό του), νά χαμογελάει καί τό πρόσωπό του νά παίρνει διάφορες ἐκφράσεις. Ἐρευνητές στό Ἡνωμένο Βασίλειο ἔδειξαν ὅτι τή 16η ἑβδομάδα τό ἔμβρυο ἔχει ἐνεργητική ἀκοή (δηλ. ἀντιδρᾶ σέ ἤχους). Ἐπίσης ἐρευνητές ἔχουν παρατηρήσει ὅτι τό ἔμβρυο ἀντιδρᾶ σέ γεύση. Ὅταν

τό ἀμνιακό ὑγρό εἶναι πιό γλυκό, τό ἔμβρυο καταπίνει περισσότερο καί ἀντίστοιχα ὅταν εἶναι πικρό, λιγότερο. Ἔχει παρατηρηθεῖ ἀκόμα τό ἔμβρυο νά χρησιμοποιεῖ τά χέρια του γιά νά ἐξερευνᾶ τό σῶμα του. Κατά τήν 20η ἑβδομάδα πολλές μητέρες ἀρχίζουν νά αἰσθάνονται τό ἔμβρυο νά κινεῖται. Τήν ἴδια σχεδόν περίοδο τό ἔμβρυο ἀρχίζει νά ἀναγνωρίζει τή φωνή τῆς μητέρας του. Ἔχει παρατηρηθεῖ δίδυμα νά ἐντοπίζουν τό ένα τό ἄλλο καί νά ἀγγίζουν τά πρόσωπά τους ἤ νά κρατᾶνε τά χέρια τους μαζί. Καθώς ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐγκεφάλου προχωρᾶ, τήν 24η ἑβδομάδα τά ἔμβρυα ἀρχίζουν νά ὀνειρεύονται. Αὐτό τό συμπεραίνουμε ἀπό τή γρήγορη κίνηση τοῦ ματιοῦ, (REM) πού ἔχει παρατηρηθεῖ κατά τη διάρκεια τοῦ ὕπνου. Τήν 26η ἑβδομάδα καί ἐνῶ τά μάτια παραμένουν ἀκόμα κλειστά, ἐντούτοις, τό ἔμβρυο εἶναι εὐαίσθητο στό φῶς. Αὐτό τό γνωρίζουμε γιατί ὅταν ρίχνουμε φῶς πάνω στήν κοιλιά τῆς μητέρας, οἱ κτύποι τῆς καρδιᾶς του αὐξάνονται. Καί φθάνουμε τήν 28η ἑβδομάδα ὅπου τά μάτια ἀνοίγουν γιά πρώτη φορά. Στό τέλος τοῦ δεύτερου τριμήνου τό ἔμβρυο ζυγίζει περίπου 640 γρ. καί ἔχει μῆκος 25 ἐκ. Ἕνα μήνα μετά ἡ ἀνάπτυξη ὅλων τῶν ὀργάνων ἔχει συμπληρωθεῖ, ἐνῶ σταδιακά κάτω ἀπό τό δέρμα σχηματίζεται μία στιβάδα λίπους. Τελευταῖα ὡριμάζουν τό πεπτικό σύστημα καί οἱ πνεύμονες. Ἐν κατακλείδι, τό σημαντικό μήνυμα πού προκύπτει ἀπ' ὅλες αὐτές τίς ἔρευνες εἶναι ὅτι τά μωρά στή μήτρα εἶναι ἐνεργητικοί δέκτες, καί βρίσκονται σέ ἐγρήγορση σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τό ἐξωτερικό τους περιβάλλον. Ἡ μήτρα λοιπόν ἀποτελεῖ τό πρῶτο σχολεῖο μάθησης, ὅπου ἀναπτύσσονται οἱ αἰσθήσεις τους, καί ἡ ζωή μέσα της μόνο βαρετή καί παθητική δέν εἶναι.

Ἕνα ἄλλο σημαντικό γεγονός κατά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμβρύου εἶναι ἡ προετοιμασία τῆς ἑπόμενης γενιᾶς. Τά ἀρχέγονα γεννητικά κύτταρα, τά κύτταρα δηλαδή πού θά δώσουν τούς γαμέτες (τά σπερματοζωάρια καί τά ὠάρια) κάνουν τήν ἐμφάνιση τους ἀπό τήν πρώιμη ἐμβρυακή ἡλικία (3η – 4η ἑβδομάδα). Ἤδη δηλαδή ἀπό τόσο νωρίς στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ἀπό τήν ἐμβρυακή ἡλικία τῆς μελλοντικῆς ἄς ποῦμε μητέρας, ἔχουν ἀρχίσει νά διασφαλίζονται τά γεννητικά κύτταρα πού θά δώσουν τήν ἑπόμενη γενιά.

Βιοηθικά διλήμματα καί προβληματισμοί, ὅπως προκύπτουν ἀπό τό τροποποιητικό νομοσχέδιο γιά τίς ἐκτρώσεις[1]

Δρ Μάριου Καριόλου
Καθηγητή Γενετικῆς στό Ἰνστιτοῦτο Νευρολογίας καί Γενετικῆς Κύπρου (ΙΝΓΚ), Διευθυντή Τμήματος Καρδιαγγειακῆς καί Δικανικῆς Γενετικῆς ΙΝΓΚ, Μέλους ΕΕΒΚ

Θέλω νά εὐχαριστήσω τήν ἐπιστημονική ἐπιτροπή, ἀλλά καί τόν πρόεδρο καί τά μέλη – συναδέλφους τῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς Κύπρου γιά τήν τιμή νά βρίσκομαι ἀπόψε μαζί σας γιά νά παρουσιάσω τίς θέσεις τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς Κύπρου γιά τό θέμα τό ὁποῖο συζητᾶμε. Πρέπει νά ἀναφέρω ὅτι τό ἔναυσμα γιά τήν ἀποψινή μας συγκέντρωση, ἦταν τό γεγονός ὅτι τό 2015 εἶχε γίνει εἰσήγηση γιά τροποποίηση τοῦ Ποινικοῦ Κώδικα καί ἀκριβῶς τό πρῶτο μέλημα τό ὁποῖο εἶχα ὅταν εἶχε διευθετηθεῖ ἡ ἀποψινή παρουσίαση ἦταν νά προσπαθήσω νά ἐντοπίσω τό τροποποιητικό νομοσχέδιο· διοικητικός λειτουργός της Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς Κύπρου μου εἶχε ὑποδείξει βασικά ὅτι πρόκειται γιά πρόταση νόμου καί ὄχι τροποποιητικό νομοσχέδιο. Πρόταση νόμου, ἄν εἶμαι σωστός, κατατίθεται ἀπό βουλευτές, ἐνῶ τό τροποποι-

1. Ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στίς 29 Σεπτεμβρίου στό Κέντρο Μελετῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Κύκκου στόν Ἀρχάγγελο Λευκωσίας στά πλαίσια ἡμερίδας γιά τίς Ἐκτρώσεις τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

ητικό νομοσχέδιο ἀπό ὑπουργούς. Ὑπῆρξε, λοιπόν, πρόταση νόμου ἐνώπιόν τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς νομικῶν – ἐγώ ἀνέμενα νά ἐντόπιζα αὐτό τό νομοσχέδιο ἤ τήν πρόταση νόμου στήν κοινοβουλευτική ἐπιτροπή ὑγείας – καί σύμφωνα μέ τή γραμματέα τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς νομικῶν δέν ἔχει ἀποσυρθεῖ αὐτή ἡ πρόταση, ἀλλά οὔτε κι ἔχει καθοριστεῖ χρονικό περιθώριο γιά τή συζήτησή της.

Ὅπως εἶχα ἀναφέρει, ἡ πρόταση αὐτή ἔχει κατατεθεῖ τόν Φεβρουάριο τοῦ 2015. Θά ἀναφέρω πολύ σύντομα ὅτι ἡ πρόταση νόμου κατατέθηκε ἀπό τήν Σκεύη Κουκουμά, Στέλλα Κυριακίδου, Ρίκκο Μαππουρίδη, Ρούλλα Μαυρονικόλα καί Ἀθηνᾶ Κυριακίδου. Σκοπός τῆς πρότασης νόμου, ὅπως ἀνάφεραν οἱ ἴδιοι οἱ βουλευτές, εἶναι ἡ τροποποίηση τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 169Α, τοῦ περί Ποινικοῦ Κώδικα Νόμου, πού ἀφοροῦν τόν ἰατρικό τερματισμό τῆς ἐγκυμοσύνης καί τίς προϋποθέσεις κάτω ἀπό τίς ὁποῖες αὐτός ἐπιτρέπεται, ἔτσι ὥστε νά διασφαλιστεῖ τό ἀναφαίρετο δικαίωμα τῆς γυναίκας νά ἀποφασίσει γιά τό ζήτημα αὐτό.

Ἔχω σημειώσει τά σημαντικότερα σημεῖα τῆς τροποποίησης, ὅπου βασικά ἡ ἐγκυμοσύνη μπορεῖ νά τερματιστεῖ μέ τή συναίνεση τῆς ἐγκύου ἀπό γιατρό -μαιευτῆρα - γυναικολόγο, μέ τή συμμετοχή ἀναισθησιολόγου, ἐάν συντρέχουν οἱ πιό κάτω περιπτώσεις:

α) δέν ἔχουν συμπληρωθεῖ 12 ἑβδομάδες ἐγκυμοσύνης (αὐτή εἶναι νέα τροποποίηση),

β) ἡ ἐγκυμοσύνη εἶναι ἀποτέλεσμα βιασμοῦ, σεξουαλικῆς κακοποίησης ἀνήλικης ἤ σεξουαλικῆς κακοποίησης γυναίκας μέ μειωμένο νοητικό, αἱμομιξίας, κι ἐφόσον δέν ἔχουν συμπληρωθεῖ 19 ἑβδομάδες ἐγκυμοσύνης. Βασικά αὐτό εἶναι παρόμοιο μέ τόν προηγούμενο νόμο,

γ) κατόπιν γνωμοδότησης ἁρμόδιου ἐγγεγραμμένου γιατροῦ ὅτι ἔχει διαπιστωθεῖ μετά ἀπό προγεννητική διάγνωση σοβαρή ἀνωμαλία πού θά ὁδηγήσει στή γέννηση παθολογικοῦ νεογνοῦ,

δ) κατόπιν γνωμοδότησης ἁρμόδιου ἐγγεγραμμένου γιατροῦ ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος γιά τή ζωή τῆς ἐγκύου ἤ κίνδυνος σοβαρῆς καί διαρκοῦς βλάβης τῆς σωματικῆς ἤ ψυχικῆς της ὑγείας. Ἐδῶ παλαιότερα γινόταν

ἀναφορά ὅτι ἡ γνωμοδότηση πρέπει νά ἐρχόταν ἀπό δύο γιατρούς. Ἐδῶ καταργεῖται τό δύο καί χρειάζεται μόνο ἕνας γιατρός.

ε) κατόπιν γνωμοδότησης ἁρμόδιου ἐγγεγραμμένου γιατροῦ ὅτι πρόκειται γιά περίπτωση πολλαπλῆς κύησης, ἡ ὁποία κρίνεται ἐπικίνδυνη γιά τή βιωσιμότητα τοῦ συνόλου τῶν ἐμβρύων. Αὐτό βέβαια ἀφορᾶ ἐξωσωματικές γονιμοποιήσεις.

Ἐάν στίς πιό πάνω περιπτώσεις ἡ ἔγκυος εἶναι ἀνήλικη, ἀπαιτεῖται συναίνεση ἑνός ἀπό τούς γονεῖς, ἤ αὐτοῦ πού ἔχει τήν ἐπιμέλεια τῆς ἀνήλικης.

Σίγουρα δημιουργοῦνται παρά πολλά βιοηθικά διλήμματα ἀπό τήν πρόταση πού ἔχει γίνει. Θά ἔλεγα ὅτι τό πρῶτο ἐρώτημα εἶναι:

1) μέ τή γονιμοποίηση ἑνός ᾠαρίου ἀπό ἕνα σπερρρζῳάριο καί τή δημιουργία τοῦ ζυγωτοῦ ἀρχίζει ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί ἀποκτᾶ ὡς ἐκ τούτου ἠθική καί ἄρα νομική ἀξία, ἤ τό ἔμβρυο δέν θεωρεῖται ἄνθρωπος μέχρι ἕνα μεταγενέστερο στάδιο τῆς ἀνάπτυξής του ἤ τή γέννησή του; ἕνα βασικό ἐρώτημα πού πρέπει νά δοῦμε στίς ὁμιλίες πού θά ἀκολουθήσουν.

2) ἡ ἐγκυμοσύνη εἶναι μέρος τοῦ σώματος τῆς ἐγκύου καί ἄρα ἔχει τό δικαίωμα νά λαμβάνει ἀποφάσεις εἴτε γιά συνέχιση εἴτε γιά τερματισμό τῆς ἐγκυμοσύνης ἤ τό ἔμβρυο θεωρεῖται ἄνθρωπος καί ὡς ἐκ τούτου ἔχει τό θεμελιῶδες δικαίωμα στή ζωή;

3) ἐάν θά ἐπιτρέπεται ὁ τερματισμός μίας ἐγκυμοσύνης μέχρι τή 12η ἑβδομάδα, γιατί ὄχι τή 13η ἤ τή 14η ἑβδομάδα;

4) κάτω ἀπό κάποιες προϋποθέσεις μπορεῖ νά ἐπιτρέπεται ὁ τερματισμός μίας ἐγκυμοσύνης, ὅπως γιά παράδειγμα βιασμός, γενετικές ἀνωμαλίες κ.λπ.;

5) πρέπει νά ὑπάρχει ἤ ὄχι παροχή συμβουλευτικῆς ἀγωγῆς σέ ἐγκύους ποῦ δηλώνουν ὅτι ἐπιθυμοῦν νά διακόψουν τήν ἐγκυμοσύνη τους;

6) ὁ τερματισμός ἐγκυμοσύνης ἀποτελεῖ ἕνα ἄλλο τρόπο ἀντισύλληψης;

7) ἐάν ἡ ἐγκυμοσύνη εἶναι ἀποτέλεσμα βιασμοῦ καί ἐάν τό

θῦμα τοῦ βιασμοῦ δέν μποροῦσε γιά ὁποιοδήποτε λόγο – διότι ἐκρατεῖτο παρά τή θέλησή της – νά ζητήσει βοήθεια μέχρι τή 19η ἑβδομάδα, ὅπως προνοεῖ ἡ νέα πρόταση-, τί θά γίνει μετά τή 19η ἑβδομάδα τῆς κύησής της;

8) Οἱ γυναῖκες πρέπει ἤ ὄχι νά ἔχουν πρόσβαση σέ ἀσφαλῆ καί νόμιμο τρόπο γιά τόν τερματισμό μίας ἐγκυμοσύνης;

9) ἐάν δέν νομιμοποιηθεῖ κάτω ἀπό κάποιες προϋποθέσεις ὁ τερματισμός τῆς ἐγκυμοσύνης, ὑπάρχει ἤ ὄχι ὁ κίνδυνος γυναῖκες νά χρησιμοποιοῦν τρόπους γιά νά τερματίσουν τήν ἐγκυμοσύνη τους ποῦ μπορεῖ ὅμως νά θέσουν σέ κίνδυνο τήν ἴδια τή ζωή τους;

10) ἡ κοινωνία ἔχει λόγο στήν ἀπόφαση γιά τερματισμό ἤ ὄχι μίας ἐγκυμοσύνης;

11) ἡ ἀπόφαση κάποιας ἐγκύου γιά νά συνεχίσει ἤ νά τερματίσει τήν ἐγκυμοσύνη της εἶναι μία ἰατρική πράξη ποῦ πρέπει νά ἐντάσσεται μόνο μέσα στά πλαίσια τῆς σχέσης ἰατροῦ – ἐγκύου;

Ἡ θέση τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς Κύπρου σήμερα εἶναι ὅτι ἡ μελέτη βιοηθικῶν διλημμάτων τίς περισσότερες φορές εἶναι ἐξαιρετικά δύσκολη καί χρειάζεται πολύπλευρη ἀλλά καί σφαιρική προσέγγιση. Τό ὑπό μελέτην θέμα πρέπει νά εἶναι σαφές καί συγκεκριμένο. Στό στάδιο αὐτό τουλάχιστον δέν γνωρίζουμε κατά πόσον ἡ πρόταση αὐτή θά ἐπανέλθει στήν ἴδια μορφή ἤ θά ἀλλάξει.

Ὡς ἐκ τούτου, ἀφοῦ ἡ πρόταση δέν ἔχει ἀποδοθεῖ στήν Ἐθνική Ἐπιτροπή Βιοηθικῆς Κύπρου κι ἀφοῦ δέν ἔχει συζητηθεῖ στήν Ἐπιτροπή Βιοηθικῆς, αὐτά ὅλα τά ἐρωτήματα θά πρέπει νά ἀπαντηθοῦν ἀφοῦ ἔχουμε μπροστά μας τήν ἀκριβῆ πρόταση. Ὅμως, θά πρέπει ἐπίσης νά πῶ ὅτι καί ἡ ἀποψινή μας συνάντηση ἀλλά καί τά ἐρωτήματα πού θά τεθοῦν ἀπό τόν κάθε ἕνα ἀπό μᾶς θά βοηθήσουν τήν Ἐθνική Ἐπιτροπή Βιοηθικῆς γιά νά καταλήξει σέ ὀρθολογιστικά συμπεράσματα στή γνωμοδότησή της.

Δέν σημαίνει κατ' ἀνάγκην, βεβαίως, ὅτι ὅλοι βασικά θά συμφωνοῦν μέ μία συγκεκριμένη γραμμή, ἀλλά θά συζητηθεῖ, ἔχει ἡ Ἐπιτροπή τά μέσα καί εἶμαι σίγουρος ὅτι θά καταλήξουμε σέ μία σωστή γνωμοδότηση.

Σᾶς εὐχαριστῶ πάρα πολύ γιά τήν ὑπομονή σας.

ΕΚΤΡΩΣΕΙΣ:
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ[1]

Δρ. Παναγιώτας Μάμα - Ἀγαπίου
Παιδοψυχίατρου - Οἰκογενειακῆς Συστημικῆς Θεραπεύτριας

Πρίν ἀρχίσω ἐπιτρέψτε μου νά κάνω μία πολύ σύντομη εἰσαγωγή καί νά ἀπευθυνθῶ ἐντελῶς προσωπικά καί ξεχωριστά στόν καθένα σας ὡς ἑξῆς: στήν περίπτωση πού ὑπάρχουν ἀνάμεσά μας ἄτομα,τά ὁποῖα ἔχουν κάνει ἔκτρωση ἄς μήν εἰσπράξουν ὁτιδήποτε εἰπωθεῖ ὡς κριτική. Εἶμαι ἐδῶ γιά νά καταθέσω τήν ἀλήθεια πού ἔχω ἀποκομίσει στά περίπου 20 χρόνια ἰατρικῆς ἐκπαίδευσης καί ἐμπειρίας καί αὐτό ὡς γεγονός μου ὑπαγορεύει νά μιλήσω μέ τόν τρόπο πού πρόκειται νά τό κάνω, τονίζοντας ὅμως ταυτόχρονα ὅτι αὐτό δέ σημαίνει κριτική. Ἴσα ἴσα πού στέκομαι μέ πολύ μεγάλο σεβασμό ἀπέναντι στίς ὅποιες συνθῆκες μπορεῖ νά ἀνάγκασαν τόν ὁποιονδήποτε ἄνθρωπο ἀπό ἐμᾶς νά ἔχει κάνει τό ὁποιοδήποτε λάθος ἤ τήν ὅποια ἀστοχία. Ἀκοῦστε ὅ,τι εἶναι νά πῶ μέ κάποιο προβληματισμό καί ἔχοντας πάντα κατά νοῦ ὅτι δέν ὑπάρχει λάθος ἤ ἀστοχία μεγαλύτερο ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Κλείνω τήν εἰσαγωγή καί ξεκινῶ τήν εἰσήγησή μου ἡ ὁποία ἀφορᾶ, ὅπως ὁ τίτλος ἀναφέρει τίς ψυχολογικές προεκτάσεις τῆς ἔκτρωσης. Ἡ ἀλήθεια προβλη-

1. Ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στίς 29 Σεπτεμβρίου στό Κέντρο Μελετῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Κύκκου στόν Ἀρχάγγελο Λευκωσίας στά πλαίσια ἡμερίδας γιά τίς Ἐκτρώσεις τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Γιά τίς ἀνάγκες τοῦ γραπτοῦ λόγου, τό κείμενο τροποποιήθηκε ὅπου κρίθηκε ἀπαραίτητο, δεδομένου ὅτι ὑπῆρχε σέ κάποια σημεῖα τῆς εἰσήγησης παράλληλη προβολή βίντεο.

ματίστηκα πάρα πολύ τοῦ τί θά ἔλεγα σήμερα καί τί θά ἐπέλεγα γιά νά σταχυολογήσω, ἀπό αὐτό τό τεράστιο θέμα. Κατέληξα στό ὅτι ἴσως σήμερα ἔχει σημασία νά μεταφέρω τά ἴδια τά λόγια τῶν ἀνθρώπων, πού συμπυκνώνουν τήν πραγματική θέαση τῶν πραγμάτων. Τίς μελέτες καί τίς στατιστικές μπορεῖτε νά τίς διαβάσετε, εἶναι γνωστές ἄλλωστε καί εὔκολα προσβάσιμες. Ἡ πραγματικότητα καί ἡ ἀλήθεια ὅμως, ἔγκειται στή ζωή τοῦ κάθενος ἀπό ἐμᾶς.

Θά ἀναπτύξω τό θέμα μου ὑπό τό πρῖσμα τῆς συστημικῆς προσέγγισης - ὅπως ἀκριβῶς τό κατανοῶ ὡς συστημικῆ θεραπεύτρια - καί θά ἐξηγήσω τί ἐννοῶ μέ αὐτό. Φανταστεῖτε πώς ὁτιδήποτε ἀνθρώπινο συμβαίνει μοιάζει μέ αὐτό πού συμβαίνει στά συγκοινωνοῦντα δοχεῖα, τά ὁποῖα μπορεῖ νά φαίνονται ἀνεξάρτητα μεταξύ τους, ἀλλά παρόλα αὐτά ἄν ἀλλάξουμε τή συνθήκη στό ἕνα δοχεῖο τότε παρατηροῦμε ὅτι ὅλα ἔχουν ἐπηρεαστεῖ. Ἄν ὑποθέσουμε λοιπόν ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι ἕνα σύστημα πού ἀποτελεῖται ἀπό διάφορα συγκοινωνοῦντα δοχεῖα, τότε μερικά ἀπό αὐτά ἀφοροῦν τήν ἐπιστημονική κοινότητα, τίς οἰκογένειες, τήν κοινωνία μας ὁλόκληρη κλπ. Ἑπομένως ἄν θεωρήσουμε τήν ἔκτρωση ὡς ἕνα γεγονός πού συμβαίνει στό δοχεῖο τῆς οἰκογένειας, τότε ὅπως τό ἔχουμε περιγράψει, οἱ συνέπειες καί οἱ προεκτάσεις δέν ἀφοροῦν μόνο τό μικροπεριβάλλον, ἐκεῖ πού ἔγινε ἡ ἔκτρωση δηλαδή – τή γυναῖκα ἄς ποῦμε – ἀλλά ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα μέ διάφορους τρόπους. Ἐπιδρᾶ μέ ἕνα ἰδιαίτερα πολύπλοκο τρόπο τόσο στήν ἐπιστήμη, στήν ἐπιστημονική σκέψη καί στόν τρόπο πού διαχειρίζεται ἡ ἐπιστημονική κοινότητα τά πράγματα, σαφῶς στήν οἰκογένεια, ὄχι μόνο στή μητέρα, ἀλλά καί στό ζευγάρι καί στά παιδιά, ἀκόμη καί σέ αὐτά πού μπορεῖ νά μήν ἔχουν γεννηθεῖ ὅταν ἔγινε ἡ ἔκτρωση, ἀλλά ἕπονται αὐτῆς καί σαφῶς διαποτίζει ὅλο αὐτό τήν κοινωνία.

Ἄς δοῦμε τά διάφορα «δοχεῖα» πού ἀπαρτίζουν τό σύστημα τῆς ἀνθρωπότητας ξεχωριστά, ξεκινώντας ἀπό αὐτό τῆς ἐπιστήμης.

Θά σᾶς ὑποβάλω τό ἑξῆς ἐρώτημα: «Πονᾶνε οἱ γαρίδες ὅταν τίς ρίχνουν στό τηγάνι ζωντανές;»! Μήν ἀναρωτιέστε γιά τό ἐρώτημα, γιατί πρίν δύο χρόνια καί γιά ἀρκετό καιρό, μία πολύ ἀξιόλογη ἐπιστημονική ὁμάδα προσπαθοῦσε νά ἀνακαλύψει

ἐάν στό βωμό τῶν γαστρονομικῶν ὀρέξεων κάποιας ὁμάδας ἀνθρώπων πού θεωροῦν πιό εὔγεστες τίς γαρίδες ὅταν τηγανίζονται ζωντανές, πονοῦσαν καί κατά πόσον τίθονταν ἠθικά διλήμματα. Δέ λέω νά τό ψάξουμε κι αὐτό, γιατί ἄν πονᾶνε ἔχουμε νά τό ἀποτρέψουμε. Εἰλικρινά δέν ξέρω ἄν πονᾶνε οἱ γαρίδες, αὐτό ὅμως πού σίγουρα ξέρω εἶναι ὅτι ἕνα ἔμβρυο μερικῶν βδομάδων πού τοῦ κάνουν ἔκτρωση ΠΟΝΑΕΙ. Ὁ καθένας ἀπό σᾶς μπορεῖ νά τό διαπιστώσει ἄν ἀνατρέξει στό διαδίκτυο καί βρεῖ βίντεο πού δείχνουν ἐκτρώσεις. Ἐκεῖ θά δεῖ ξεκάθαρα ὅτι ἕνα ἔμβρυο ἀκόμη καί πρίν τή 12η ἑβδομάδα τῆς ζωῆς του κινεῖται, χτυπᾶ ἡ καρδοῦλα του, κουνιοῦνται χεράκια καί ποδαράκια. Γιατί βάζω αὐτά τά δύο ἐρωτήματα μαζί: τό ἐρώτημα μέ τίς γαρίδες καί τό ἔμβρυο πού θανατώνεται; Ἐκ φύσεως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν ἀγαπητικό καί κοινωνικό, ὅπως συγκλίνουν σέ αὐτό οἱ ἐπιστῆμες τῆς ψυχολογίας καί τῆς ψυχιατρικῆς. Ταυτόχρονα παρουσιάζει τήν ἀνάγκη, αὐτό τό ἔμφυτο χάρισμα τῆς ἀγαπητικῆς διάθεσης, τῆς κοινωνικότητας καί τῆς δημιουργικότητας, νά τό μεταδώσει, νά τό στοχεύσει κάπου. Ἄς μήν ξεχνᾶμε ἐπίσης ὅτι οἱ ἐρευνητές εἶναι κατεξοχήν δημιουργικά πρόσωπα. Ἀπό τή στιγμή λοιπόν πού στό βωμό τοῦ χρήματος – στοιχίζουν ἀρκετά λεφτά οἱ ἐκτρώσεις – μία μερίδα τῆς ἐπιστημονικῆς κοινότητας ἀποδέκτηκε τήν ἔκτρωση ὡς μία τεχνική ὅπως ὅλες οἱ ἄλλες, καταπατώντας τόν ὅρκο της τοῦ νά προστατεύει τή ζωή, τότε αὐτό προκάλεσε τή μεταστροφή – γιά νά μήν πῶ διαστροφή – ὅλης αὐτῆς τῆς ἀγαπητικῆς διάθεσης καί τῆς δημιουργικότητας ἀπό τό ἀρχικό ἀντικείμενο-στόχο πού ἦταν ὁ ἄνθρωπος πρός κάπου ἀλλοῦ. Τό νά μείνει ἀδρανής ἡ ἔμφυτη αὐτή διάθεση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατον. Σαφῶς λοιπόν, ἔχει ἐπηρεάσει ἡ ἔκτρωση καί ἔχει ἐπιδράσει ψυχολογικά στήν ἐπιστημονική κοινότητα. Ἐπιτρέψτε μου νά χρησιμοποιήσω ἕνα σκληρό ὄρο. Στή δική μου γλῶσσα τῆς ψυχιατρικῆς αὐτό θά τό ὀνόμαζα σχιζοφρένεια τῆς ἐπιστήμης.

Ἄς μεταφερθοῦμε τώρα σέ ἕνα ἄλλο σημαντικό «δοχεῖο» τοῦ συ-

στήματος, τήν οἰκογένεια, πού ὅπως εἶχα πεῖ καί πρίν, ἀφορᾶ ὅλα τά μέλη, ἀκόμη καί αὐτά πού ἔπονται τῆς ἔκτρωσης καί ὄχι μόνο τή μητέρα. Πάρα πολλές φορές σέ ψυχοθεραπεῖες παιδιῶν πού ἔπονται μίας ἔκτρωσης, χωρίς ἀκόμη νά γνωρίζουν τά παιδιά ὅτι ἡ μητέρα τούς εἶχε μπεῖ σέ αὐτή τή διαδικασία, ἐμφανίζουν ἀδικαιολόγητα αἰσθήματα κενοῦ καί ἀπροσδιόριστης κατάθλιψης, καθώς ἐπίσης καί αἴσθημα ἀνασφάλειας γιά ἐπεικείμενο κακό πού πρόκειται νά συμβεῖ, χωρίς πάλι αὐτό νά μπορεῖ νά προσδιοριστεῖ. Αὐτός εἶναι καί ἕνας ἀπό τούς λόγους πού στή λήψη τοῦ ἱστορικοῦ τυχόν ἐκτρώσεις σημειώνονται στό γενεόγραμμα τῆς οἰκογένειας διότι ξέρουμε ὅτι παίζουν σημαντικό ρόλο στά ψυχικά δυναμικά της οἰκογένειας. Μέσα λοιπόν ἀπό τή ψυχοθεραπευτική διαδικασία τῶν παιδιῶν αὐτῶν, φανερώνεται ὅτι, ἄθελά της, ἡ μητέρα, ἔχει προβάλει τό πένθος της στά παιδιά της. Ὅπως εἶχα πεῖ καί πρίν, παρόλο πού οἱ ἀριθμοί εἶναι ἀποκαλυπτικοί, ἐντούτοις δέν ἔχουν καί πολλή σημασία, εἶναι εὔκολο νά τούς βρεῖτε. Ἐνδεικτικά ὅμως θά ἀναφέρω ὅτι κάποιες ἔρευνες ἀναφέρουν μέχρι καί 44% ψυχιατρικές ἐκδηλώσεις στή γυναῖκα πού ἔχει κάνει ἔκτρωση, γύρω στό 35% διαταραχές στόν ὕπνο καί γύρω στό 28% αὐτοκτονικό ἰδεασμό. Γιά νά μήν ἀναφερθῶ καί στίς ψυχολογικές ἐπιδράσεις ὅπου ἀκολουθοῦν μία ἔκτρωση, ὅπως εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ζευγαριοῦ καί τό πάγωμα τοῦ συναισθήματος.

Σέ εἰσήγηση πρίν ἀπό μένα, ἀναφέρθηκε ὁ ὅρος «ἀνεπιθύμητη ἐγκυμοσύνη». Γιά νά διευκρινήσω θά ἀναφέρω πώς ὅταν λέμε «ἀνεπιθύμητη ἐγκυμοσύνη» δέν ὑπάρχουν ἀντικειμενικά κριτήρια, ἀλλά εἶναι ἐντελῶς ὑποκειμενικά. Κάποιος μπορεῖ νά θεωρεῖ «ἀνεπιθύμητη ἐγκυμοσύνη» γιά παράδειγμα τό γεγονός ὅτι μία κοπέλα ἔμεινε ἔγκυος χωρίς νά εἶναι παντρεμένη, ἐνῷ κάποιος ἄλλος μπορεῖ νά θεωρεῖ μία κύηση «ἀνεπιθύμητη», γιατί δέν ὑπάρχουν κατά τή γνώμη του ἐπαρκῆ οἰκονομικά μέσα κ.λπ. Γενικά εἶναι πολλοί οἱ λόγοι πού μπορεῖ νά προβάλει κάποιος γιά νά χαρακτηρίσει μία ἐγκυμοσύνη «ἀνεπιθύμητη». Κάποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὅλα αὐτά τά ποσοστά πού σᾶς εἶχα ἀναφέρει νωρίτερα γιά τίς μετά τήν ἔκτρωση ἐπιπλοκές (ψυχολογικές καί ψυχιατρικές) ἀφοροῦν τίς περιπτώσεις ἐκεῖνες τῶν ἐπιθυμητῶν κυήσεων, πού ὅμως γιά διάφορους λόγους πραγματοποιεῖται ἔκτρωση. Δυστυχῶς ἡ πραγματι-

κότητα δέν εἶναι αὐτή. Παρόμοια ποσοστά μοιράζονται καί οἱ περιπτώσεις τῶν λεγόμενων «ἀνεπιθύμητων κυήσεων». Κάποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι ἀνακουφιστικό γιά μία γυναῖκα πού κυοφορεῖ ἕνα «ἀνεπιθύμητο μωρό» νά προβεῖ σέ ἔκτρωση, γιατί αὐτό τήν ἀπαλλάσσει ἀπό ἕνα βάρος καί τό ἄγχος πού τό συνοδεύει. Δυστυχῶς ἡ πραγματικότητα ἔρχεται γιά ἄλλη μία φορά νά διασκεδάσει τίς φανταστιώσεις αὐτές. Ἴσα ἴσα πού οἱ γυναῖκες αὐτές πολλές φορές ἐμφανίζονται περισσότερο ἐνοχοποιημένες καί ὅπως εἶπα πρίν εἶναι σημαντικό νά ἀκούσουμε τό δικό τους λόγο. Θά σᾶς μεταφέρω πολύ σύντομα τήν περίπτωση μίας κοπέλας, 23 χρονῶν, φοιτήτριας ἰατρικῆς, πού ἔμεινε ἔγκυος καί κατάλαβε ὅτι ὁ σύντροφός της δέ θά τήν ἀκολουθοῦσε, ὅποτε προέβη σέ ἔκτρωση. Μιλάει ἀρκετά χρόνια ἀργότερα, ὅταν βρίσκεται σέ ψυχοθεραπεία. Τά λόγια της συμπυκνώνουν τόν πόνο πολλῶν κοπέλων πού ἔχουν βρεθεῖ στή δική της θέση. «Τά χρόνια πέρασαν γρήγορα. Μέ τήν ἀπώλεια τοῦ μωροῦ μου τά βράδια νά γυρνάει στό μυαλό μου καί τόν πόνο ἀντί νά ἀπαλύνεται νά μεγαλώνει. Κάθε χρόνο πού περνάει ξέρω ὅτι αὐτό τό πλασματάκι θά μεγάλωνε καί θά μέ γέμιζε. Κάθε χρόνο ἡ μέρα τοῦ θανάτου του μέ βρίσκει κουλουριασμένη στόν καναπέ νά τό ἀποζητῶ καί νά ἀναρωτιέμαι «Γιατί τό ἔκανα;». Ἄν αὐτό ἦταν μία «θεραπευτική ἔκτρωση» ὁ καθένας ἄς ἀναλογιστεῖ.

Ἐπιπλέον θά ἀναφερθῶ στήν περίπτωση μίας ἀδερφῆς, ὅπου ἔχει ἀδερφό μέ σύνδρομο Ντάουν, ὅπου εἶναι μία ἄλλη ἀπό τίς περιπτώσεις πού μία γενετική ἀνωμαλία ὅπως τό Σ. Ντάουν προβάλλεται ὡς λόγος γιά ἔκτρωση καί μάλιστα στή συγκεκριμένη περίπτωση ὄντως εἶχαν εἰσηγηθεῖ κάτι ἀνάλογο στούς γονεῖς μέ τή δικαιολογία ὅτι «θά εἶναι βάρος στά παιδιά τους καί στούς ἴδιους». Τριαντατρία χρόνια μετά, ἡ κοπέλα αὐτή ἀναφέρει τά ἑξῆς: «Ὅταν γεννήθηκε ὁ ἀδερφός μου δέν μποροῦσα νά φανταστῶ ὅτι ἡ παρουσία του στή ζωή μου θά μέ δίδασκε. Κάποιες φορές μέ τόν δύσκολο τρόπο, ὅτι τίποτα

δέν εἶναι αὐτονόητο στή ζωή μας ἐκτός ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μέ ἀποτέλεσμα ὅμως νά μπορῶ νά χαίρομαι τήν κάθε στιγμή στή ζωή μου, ἀκόμα καί τίς δυσάρεστες. Τίς φορές πού τόν βοηθοῦσα νά συλλαβίσει δέν μποροῦσα νά φανταστῶ ὅτι ἐκεῖνος μέ βοηθοῦσε νά συλλαβίσω τή λέξη: «ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ», ἀλλά οὔτε μποροῦσα ποτέ νά φανταστῶ ὅτι καθώς διαπίστωνα ὅτι ὁ ἀδερφός μου δέν μπορεῖ ὅσα μπορῶ ἐγώ, θά ἐκπαιδευόμουν σιγά σιγά στήν ἀποδοχή τοῦ κάθε μοναδικοῦ προσώπου ξεχωριστά». Αὐτή εἶναι μία περίπτωση πού δέν ἔγινε ἔκτρωση, πού θά μποροῦσε νά εἶχε γίνει, ἀλλά ταυτόχρονα θά εἶχε χάσει καί ἡ ἀδερφή αὐτή τή δυνατότητα νά κερδίσει ὅλα αὐτά πού μόλις σᾶς διάβασα.

Δεδομένου τοῦ χρόνου, μεταφέρομαι ἐν συντομίᾳ στό «δοχεῖο» κοινωνία καί πῶς αὐτό μπορεῖ νά ἐπηρεάζεται. Θά ἀναφερθῶ μόνο σέ δύο σημεῖα. Τό ἕνα ἀφορᾶ τήν παγίδα τῆς εὐγονικῆς καί τό ὅτι μεταφέρουμε πλέον μία καινούργια κουλτούρα στά παιδιά μας, πού ὑπαγορεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀξίζει ἄν μπορεῖ νά κάνει συγκεκριμένα πράγματα καί πώς πέρα ἀπό αὐτά δέν ἔχει ἀξία. Καί τό δεύτερο ὡς συνέπεια τοῦ πρώτου τήν αὐτονόμηση τῆς εὐθύνης ἀπό τήν εὐχαρίστηση, μέ τήν παράλληλη ὑποβάθμιση τῆς εὐχαρίστησης στήν ἀνάγκη τῆς ἀπόλαυσης χωρίς χαρά. Δέν μπορεῖτε νά περιμένετε ἀπό τά παιδιά σας νά διαβάσουν καί νά βάζουν στόχους αὐτοβελτίωσης καί ἐξέλιξης, ἐάν δέν τά ἔχετε μάθει ὅτι τά πράγματα δέν ἐξαντλοῦνται στό εὔκολο ἀποτέλεσμα, χωρίς δυσκολίες. Αὐτή ἡ λογική ὅμως τοῦ γρήγορου ἀποτελέσματος, τῆς εὐχαρίστησης χωρίς τόν κόπο, ἀφορᾶ ἕνα διαστροφικό τρόπο σκέψης πού τελικά ἀποδυναμώνει τόν ἄνθρωπο καί τοῦ στερεῖ τήν ἱκανοποίηση τῆς ἀνακάλυψης περισσότερων δυνατοτήτων καί χαρισμάτων, ὅπου ἡ πάλη μίας δυσκολίας ἀναδεικνύει. Διαποτίζοντας τή σκέψη τῶν νέων μας μέ τέτοιες διαστροφές ἄς μήν ἔχουμε παράπονο γιά τό γεγονός ὅτι γίνονται φυγόπονοι καί ἀποτυγχάνουν. Καί ἡ φιλοσοφία πού προβάλλεται μέσῳ τῆς ἔκτρωσης καί τῆς νομιμοποίησης αὐτῆς εἶναι ἀκριβῶς αὐτό: ἡ ἐσφαλμένη πεποίθηση ὅτι ἡ ἔκτρωση χρειάζεται νά γίνεται γιά νά διευκολύνει καί νά ἀνακουφίζει. Τώρα ἀπό τί ἄς τό ἀναλογιστεῖ ὁ καθένας γιά τό νόημα τῆς ζωῆς του πού θέλει νά δώσει καί ἀναζητᾶ.

ΕΚΤΡΩΣΕΙΣ

Κυπριακά δεδομένα - Μία ἄλλη θεώρηση[1]

Δρ Μάριου Λιασίδη
Μαιευτῆρα Γυναικολόγου
Προέδρου τῆς Παγκύπριας Γυναικολογικῆς
καί Μαιευτικῆς Ἑταιρείας

Ὁ σκοπός τῆς ὁμιλίας μου εἶναι ἡ εὐαισθητοποίηση στούς παράγοντες πού ὁδηγοῦν μία ἔγκυο γυναῖκα στήν ἔκτρωση, εἰδικότερα στήν Κυπριακή κοινωνία, στοχεύοντας βέβαια στήν πρόληψη τῶν ἐκτρώσεων, κάτι πού ἀπηχεῖ καί τήν ἐπίσημη θέση τῆς Παγκύπριας Μαιευτικῆς καί Γυναικολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἀλλά τί ὁρίζουμε σήμερα σάν ἔμβρυο; Ἀνθρώπινο ἔμβρυο εἶναι τό προϊόν τῆς γονιμοποίησης ἑνός

1. Ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στίς 29 Σεπτεμβρίου στό Κέντρο Μελετῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Κύκκου στόν Ἀρχάγγελο Λευκωσίας στά πλαίσια ἡμερίδας γιά τίς Ἐκτρώσεις τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

ᾠαρίου ἤ τῆς μεταφορᾶς πυρῆνα σωματικοῦ κυττάρου σ' ἕνα ᾠάριο ἤ ἑνός ἐνεργοποιημένου ᾠαρίου πού ἐξελίσσεται φυσιολογικά ἀπό τό στάδιο τοῦ ζυγώτη καί μετέπειτα τόσο invitro ὅσο καί invivo καί ἔχει τή δυνατότητα νά ἐξελιχθεῖ σέ ἀνθρώπινο ἔμβρυο.

Ἐνῶ ἔκτρωση ὁρίζεται σάν ἡ σκόπιμη διακοπή μίας ἐγκυμοσύνης καί ἡ ἀποβολή τοῦ κυήματος ἀπό τή μήτρα.

Μέ βάση τόν Κυπριακό Ποινικό Κώδικα οἱ ἐκτρώσεις θεωροῦνται σάν κακούργημα καί τό ἄρθρο 167 τίς καταδικάζει. Ὅμως τό ἄρθρο 169Α τίς ἐπιτρέπει ὑπό ὅρους. Σᾶς διαβεβαιώνω ὅτι τό ἄρθρο αὐτό ἔχει τέτοια ἐλαστικότητα πού μπορεῖ νά χωρέσουν σ' αὐτό ὅλες οἱ ἐκτρώσεις, ἀρκεῖ νά ὑπάρχει ἡ σύμφωνη γνώμη δύο γυναικολόγων.

Εἶναι ὅμως ἐνδιαφέρον νά δοῦμε τή νομική ὑπόσταση τοῦ ἐμβρύου στόν τόπο μας.

Κατά τήν Κυπριακή Νομοθεσία τό ἔμβρυο τυγχάνει διαβαθμισμένης νομικῆς προστασίας, μέ σημεῖο καμπῆς ἐκεῖνο τῆς γέννησης, ὁπότε καθίσταται πρόσωπο νομικοῦ δικαίου.

Τί εἶναι τελικά τό ἔμβρυο κατά τόν νόμο τῆς δικῆς μας πολιτείας;

Εἶναι πρόσωπο ἤ πρᾶγμα;

Δέν ξέρω ποιά ἐντύπωση σᾶς δίνει αὐτή ἡ εἰκόνα πού λήφθηκε μέ τρισδιάστατο ὑπερηχογράφο. Σᾶς δίνει τήν ἐντύπωση ἀντικειμένου ἤ ἑνός ἀνθρώπου μέ ὅλα τά χαρακτηριστικά ἀλλά σέ μικρογραφία.

Σίγουρα ὅταν ὁ Ἱπποκράτης ἔδενε μέ ὅρκο τούς μυουμένους στήν τέχνη τῆς ἰατρικῆς ὥστε νά μήν δώσουν ποτέ «γυναικί πεσσόν φθόριο» δηλαδή καταστροφικό γιά τό ἔμβρυο πεσσό, δέν θεωροῦσε ὅτι τό ἔμβρυο ἦταν ἁπλῶς ἀντικείμενο.

Καί ἐδῶ βλέπει κανείς τή διαφορά τῆς ἰατρικῆς δεοντολογίας πού στηρίζεται σέ βασικές ἀνθρώπινες ἀρχές καί τίς ἑκάστοτε νομοθεσίες ἑνός τόπου, πού διέπουν τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἔχοντας πεπερασμένη ἰσχύ καί μεταβάλλονται κατά καιρούς ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων τῆς κοινωνίας στόν συγκεκριμένο χρόνο.

Ἀκριβῆ στατιστικά δεδομένα, πού νά ἀναφέρονται στόν ἀριθμό τῶν ἐκτρώσεων στήν Κύπρο δέν ἔχουμε. Τό σίγουρο ὅμως εἶναι ὅτι ὁ ἀριθμός τῶν ἐκτρώσεων εἶναι μεγαλύτερος ἀπό αὐτόν τῶν γεννήσεων, σέ μία χώρα πού μαστίζεται ἀπό ὑπογεννητικότητα, μέ τή συναφῆ γήρανση τοῦ πληθυσμοῦ, πού ἔχει

σάν ἀποτέλεσμα τήν κοινωνική καί ἐθνική συρρίκνωση, μέ ὅλες τίς συνέπειες πού μπορεῖ νά ἔχει αὐτή ὅταν μάλιστα βλέπουμε τήν πληθυσμιακή ἔκρηξη πού ἐπικρατεῖ στήν κατεχόμενη γῆ μας.

Θά νόμιζε κανείς ὅτι οἱ ἐκτρώσεις γίνονται σέ μικρή ἡλικία λόγῳ τῆς ἀνωριμότητας τῶν ἀνθρώπων. Ἐντούτοις βλέπουμε ἕνα ἐξίσου μεγάλο ἀριθμό ἐκτρώσεων νά γίνεται καί σέ μεγάλες ἡλικίες, σέ ὥριμους ἀνθρώπους, μάλιστα στά πλαίσια τῆς οἰκογένειας.

Νά εἶστε σίγουροι τά πιό πολλά ἀπό τά τελευταία παιδιά μίας οἰκογένειας μέ τρία ἤ τέσσερα παιδιά, ἔβαλαν τούς γονεῖς τους σέ αὐτό τό μεγάλο δίλημμα.

Ἀλλά ποιοί εἶναι οἱ λόγοι ποῦ ὁδηγοῦν μία γυναῖκα στήν ἔκτρωση;

Ὑπάρχουν διάφοροι τρόποι κατηγοριοποίησης τῶν ἐκτρώσεων.

Ἄς δοῦμε πρῶτα τίς ἐκτρώσεις πού γίνονται ἐκτός γάμου.

Φανταστεῖτε σέ τί ψυχολογική κατάσταση βρίσκεται μία γυναῖκα ὅταν διαπιστώσει ὅτι εἶναι ἔγκυος καί μάλιστα χωρίς νά ἔχει ἕνα μόνιμο δεσμό, πού θά μποροῦσε νά τήν ὁδηγήσει σέ γάμο. Τό δίλημμα στό ὁποῖο βρίσκεται αὐτή ἡ γυναῖκα εἶναι πολύ μεγάλο καί ἐπαυξάνεται ἀπό τό μικρό μέγεθος τῆς δικῆς μας κοινωνίας.

Δέν ξέρω ἐσεῖς πώς θά κρίνατε αὐτή τή μητέρα, ἐάν τελικά κρατοῦσε τό μωρό καί τό γεννοῦσε. Θά τό θεωρούσατε σάν πλεονέκτημα καί σάν ἀπόδειξη τοῦ καλοῦ χαρακτῆρα της καί ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐάν ὁ γιός σας, σᾶς παρουσίαζε αὐτή τή γυναῖκα σάν μελλοντική του σύζυγο, θά τοῦ δίνατε τίς εὐλογίες σας νά προχωρήσει σέ γάμο μέ αὐτήν;

Ἀλλά ὅπως εἴπαμε καί προηγουμένως πάρα πολλές ἐκτρώσεις γίνονται στά πλαίσια τῆς οἰκογένειας, σέ γυναῖκες πού δέν θά στιγματιστοῦν κοινωνικά ἐάν φέρουν στόν κόσμο ἀκόμη ἕνα μωρό.

Τίς πιό πολλές φορές ἡ ἔγκυος γυναῖκα ὁδηγεῖται στόν πειρασμό τῆς ἔκτρωσης ὅταν προκύψει μία ἐγκυμοσύνη σέ πολύ κοντινή ἀπόσταση ἀπό τό τελευταῖο μωρό. Εἶναι ἐκεῖ πού ἡ ἔγκυος

χρειάζεται συμπαράσταση πρῶτα ἀπό ὅλα ἀπό τόν σύζυγό της, ἀλλά ἐξίσου καί ἀπό τό στενό οἰκογενειακό καί φιλικό της περιβάλλον.

Εἶναι παρατηρημένο ὅτι, ἐάν μία ἔγκυος πού βρίσκεται πρό τοῦ διλήμματος τῆς ἐκτρώσεως, ἔχει φίλη ἤ φίλες πού ἔχουν κάνει ἔκτρωση, τότε εἶναι δύσκολο νά ἀποφύγει τόν πειρασμό, γιατί αὐτά τά ἄτομα θά τήν ὁδηγοῦν στήν ἔκτρωση.

Πολλές ἐκτρώσεις γίνονται σέ ἄτομα πού περιλαμβάνονται στίς εὐάλωτες ὁμάδες πληθυσμοῦ, πού εἶναι οἱ ἀνήλικες γυναῖκες καί ἰδιαίτερα αὐτές πού δέν ἔχουν μία ὑποστήριξη ἀπό τούς γονεῖς τους ἤ ἀπό τόν σύντροφό τους.

Στήν Κύπρο ἔχουμε πάρα πολλές ἀλλοδαπές γυναῖκες οἱ ὁποῖες ἔρχονται στόν τόπο μας γιά νά ἐργαστοῦν, κι ἐμεῖς γνωρίζουμε βέβαια ὅτι, γιά νά καταφέρουν νά ἔρθουν ὡς ἐδῶ, ἔχουν ἤδη δανειστεῖ πολλές χιλιάδες εὐρώ καί περιμένουν ὅτι μέ τήν ἐργασία τους θά μπορέσουν νά ἐξοφλήσουν τά δανεικά καί μετά νά ἀρχίσουν νά ἀποταμιεύουν χρήματα, γιά νά ὑποστηρίξουν τόν ἑαυτό τους καί τούς ἐξαρτώμενούς τους. Φανταστεῖτε μία τέτοια γυναῖκα ἡ ὁποία μερικούς μῆνες μετά ποῦ ἔρχεται στήν Κύπρο, διαπιστώνει ὅτι εἶναι ἔγκυος. Αὐτή βέβαια ἀντιλαμβάνεται ὅτι, ἄν τό ὁμολογήσει στούς ἐργοδότες της, τίς πιό πολλές φορές αὐτοί θά τήν διώξουν, γιά νά πάει πίσω στήν πατρίδα της καί δυστυχῶς ἔχουμε πάρα πολλά τέτοια παραδείγματα.

Θά ἤθελα νά θέσω τό ἐρώτημα σέ ἐσᾶς πῶς θά συμπεριφερόσασταν σέ ἀνάλογη περίπτωση. Θά τήν ἀγκαλιάζατε μέ ἀγάπη καί κατανόηση, προστατεύοντας σέ αὐτή τήν περίπτωση τό μωρό;

Βέβαια εἶναι κατανοητό ὅτι ὅταν κάποιος ἐπιζητᾶ τή βοήθεια μίας οἰκιακῆς βοηθοῦ τήν θέλει γιά νά τόν βοηθᾶ.

Σήμερα ζοῦμε ὅλοι μας τίς κακές οἰκονομικές συνθῆκες πού ἐπικρατοῦν ἀκόμα στόν τόπο μας. Φανταστεῖτε μία οἰκογένεια πού ὁ σύζυγος ἤ ἀκόμα χειρότερα καί ἡ ἔγκυος σύζυγος χάνουν τή δουλειά τους.

Θά ἔρθουμε ἐμεῖς σάν ἄτομα ἤ κοινωνικό σύνολο, ἀρωγοί συμπαραστεκόμενοι στήν οἰκογένεια αὐτή;

Ἄλλο παράδειγμα εἶναι ἡ περίπτωση γυναικῶν πού πρωτοδιορίζονται σέ μία καινούργια ἐργασία καί ἀμέσως μετά δια-

πιστώνουν ὅτι εἶναι ἔγκυες. Ἐάν ἤμασταν ἐμεῖς στή θέση τοῦ ἐργοδότη ποιά στάση θά κρατούσαμε; Ὑποβοηθητική μέ κατανόηση περιβάλλοντας τήν ἔγκυο καί τήν οἰκογένειά της μέ ἀγάπη ἤ προτοῦ περάσει ὁ χρόνος δοκιμασίας της, θά τήν ἀπολύαμε ἀσκώντας πάνω της πιέσεις διαφόρων μορφῶν;

Μέ πικρία διαπιστώνω πάρα πολλές φορές, μία ἀσέβεια τῆς κυπριακῆς κοινωνίας ἀπέναντι στήν ἔγκυο γυναῖκα πού ἐκδηλώνεται μέ πολλές μορφές, κάτι στό ὁποῖο θά ἀναφερθῶ καί παρά κάτω.

Ἄλλοι λόγοι πού ὁδηγοῦν σέ ἐκτρώσεις εἶναι αὐτοί πού ὀνομάζονται ἰατρικοί λόγοι καί σχετίζονται μέ τόν φόβο ὅτι κάποιοι βλαπτικοί παράγοντες θά βλάψουν ἀρνητικά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμβρύου.

Σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι τίς πιό πολλές φορές οἱ ἀνησυχίες αὐτές δέν εἶναι βάσιμες καί ὀφείλονται σέ ἄγνοια τοῦ ζευγαριοῦ ἤ ἀκόμα καί τῶν μή εἰδικῶν ἰατρῶν.

Τά μόνα φάρμακα πού μπορεῖ νά βλάψουν τήν ἐγκυμοσύνη εἶναι τό σκεύασμα θαλιδομίδη,τό ἐμβόλιο τῆς ἐρυθρᾶς, καί τό ἐξειδικευμένο φάρμακο πού δίνεται γιά τή θεραπεία τῆς ἀκμῆς.

Ἀκόμα καί κάποια ἀπό τά κυτταροστατικά μπορεῖ νά χορηγηθοῦν ὑπό ὅρους σέ μία ἔγκυο.

Στό σημεῖο αὐτό θέλω νά μοῦ ἐπιτρέψετε νά πῶ ὅτι καί ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὡς ἀσθενεῖς πρέπει νά τηροῦμε τίς προδιαγραφές τῶν φαρμάκων καί φάρμακα τά ὁποία ἀποδεδειγμένα προκαλοῦν βλάβη στό ἔμβρυο, νά λαμβάνονται μόνο ὅταν εἴμαστε ἀπόλυτα σίγουροι, πώς δέν θά προκύψει ἐγκυμοσύνη, εἴτε ἀποφεύγοντας τήν ἐπαφή ἤ λαμβάνοντας αὐστηρά ἰατρικά μέσα ἀντισύλληψης. Βέβαια τή μεγαλύτερη εὐθύνη τήν ἔχουμε ἐμεῖς οἱ γιατροί, πού συνταγογραφοῦμε τά φάρμακα αὐτά, καί πρέπει νά κάνουμε μία πλήρη ἐξήγηση γιά τή βλαπτική δράση τῶν φαρμάκων αὐτῶν. Ἐπίσης εὐθύνη φέρουν καί οἱ φαρμακοποιοί, πού πωλοῦν τά φάρμακα αὐτά. Δέν πρέπει ποτέ νά χορηγοῦν τέτοιας φύσεως φάρμακα, χωρίς ἰατρική συνταγή καί πρέπει κι αὐτοί νά ξανατονίζουν τούς κανόνες ἀσφα-

λείας μέ τή λήψη τῶν φαρμάκων αὐτῶν.

Πάρα πολλές φορές διαπιστώνει μία γυναῖκα, πού ἔχει ὑποβληθεῖ σέ ἀκτινολογικούς ἐλέγχους, ὅτι ἀπρόσμενα εἶναι ἔγκυος. Ἔχουν γίνει πάρα πολλές μελέτες γιά τή δράση τῆς ἀκτινοβολίας πάνω στήν ἐξέλιξη τοῦ ἐμβρύου καί βλέπουμε ὅτι ἡ ἀκτινοβολία θά δράσῃ βλαπτικά πάνω στό ἔμβρυο, μόνο σέ ψηλές δόσεις.

Γιά πληροφόρησή σας, ὑπάρχει ὑπηρεσία στό Ὑπουργεῖο Ὑγείας, ἡ ὁποία μπορεῖ νά προσδιορίσει τό ποσό τῆς ἀκτινοβολίας, πού δέχτηκε μία γυναῖκα κατά τή συγκεκριμένη ἐξέταση, ἀπό τό συγκεκριμένο ἀκτινολογικό μηχάνημα, γιά νά διαπιστωθεῖ ἐάν ἡ συνολική ἀκτινοβολία, πού δέχτηκε ἦταν ἐπιβλαβής γιά τό ἔμβρυο ἤ ὄχι.

Βέβαια ἐπειδή στήν ἰατρική ἰσχύει «τό προλαμβάνειν ἤ θεραπεύειν», θά πρέπει καί οἱ γυναῖκες νά ὑπόκεινται σέ ἀκτινολογικό ἔλεγχο, ἄν εἶναι δυνατό ἀμέσως μετά τήν περίοδό τους καί νά ἐνημερώνουν τόν ἀκτινολόγο τους, ἄν ὑπάρχει πιθανότητα γιά ἐγκυμοσύνη.

Διά πᾶν ὅμως ἐνδεχόμενο εἶναι καλά πάντα ἄν γίνεται νά καλύπτεται τό κάτω μέρος τῆς κοιλιᾶς μέ μία προστατευτική ποδιά ἀπό μόλυβδο.

Ἐμβρυομείωση (στά πλαίσια τῆς κακῶς νοούμενης ἰατρικά ὑποβοηθούμενης ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς). Εἶναι ἡ ἐπιλογή καί νέκρωση τῶν ὑπεράριθμων ἐμβρύων στήν περίπτωση πού προκύπτουν πολύδυμες κυήσεις, λόγῳ ἐμβρυομεταφορᾶς περισσοτέρων τῶν δύο ἐμβρύων.

Ἐλπίζουμε ὅτι σύντομα θά ἐφαρμοστεῖ ὁ νόμος πού διέπει τίς μεθόδους τῆς Ἰατρικά Ὑποβοηθούμενης Ἀνθρώπινης Ἀναπαραγωγῆς, ὥστε νά ἀποφεύγονται οἱ πολύδυμες κυήσεις.

«Ἰατρικός Τουρισμός» -Ἐπειδή γειτνιάζουμε μέ πολλές μουσουλμανικές χῶρες, ὅπου δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκτρωση, εἶχε παρατηρηθεῖ τό φαινόμενο νά ἔρχονται ἔγκυες γυναῖκες ἀπό τίς χῶρες αὐτές, γιά νά ὑποβληθοῦν σέ ἔκτρωση.

Ἐγκυμοσύνη μετά ἀπό βιασμό - Ὁμολογῶ ὅτι καί ἐγώ θεωροῦσα ὅτι εἶναι ὀρθό νά γίνει ἔκτρωση σέ περίπτωση πού ἡ ἐγκυμοσύνη προέρχεται ἀπό βιασμό. Πρίν ἀπό μερικά χρόνια παρακολούθησα ἀπό τόν τηλεοπτικό σταθμό τῆς ΕΡΤ ἕνα πρόγραμμα πού παρουσίαζε μία ὡραιοτάτη νεαρή γυναῖκα, γύρω στά 28 χρονῶν, πού ἡ ἐξωτερική της ὀμορφιά συ-

ναγωνιζόταν τήν εὐγένεια τοῦ χαρακτῆρα της, καί εἶπε ὅτι ἦταν εὐγνώμων στή μητέρα της, πού ἐνῶ ἔμεινε ἔγκυος μετά ἀπό βιασμό της, δέν τήν ἀπέβαλε. Πράγματι ἡ ἐκπομπή αὐτή μέ προβλημάτισε ἰδιαίτερα. Πιστεύω ὅτι ἐάν ὑπάρχει ἀνάλογη κοινωνική ὑποστήριξη, τόσο ἀπό τό στενό ὅσο καί ἀπό τό εὐρύτερο περιβάλλον πρός τή γυναῖκα πού ἔμεινε ἔγκυος μετά ἀπό βιασμό, μπορεῖ νά ἀντισταθεῖ στόν πειρασμό τῆς ἔκτρωσης, χωρίς βέβαια νά κατακρίνουμε ἐκεῖνες τίς γυναῖκες πού προβαίνουν σέ ἔκτρωση σέ ἀνάλογες περιπτώσεις.

Ἰατρικοί Λόγοι Ἐκτρώσεων - Σάν εὐγονική ὁρίζουμε τόν ἐντοπισμό τῶν ἐμβρύων πού τά χαρακτηριστικά τους βρίσκονται ἐκτός κάποιων πλαισίων τά ὁποία ὁρίζει ἡ ἑκάστοτε κοινωνία καί τά ἀποβάλλουμε.

Σήμερα ὑπάρχουν διάφοροι τρόποι προγεννητικοῦ ἐλέγχου μέ τούς ὁποίους μποροῦν νά διαπιστωθοῦν, μέχρι καί 312 συγγενεῖς ἀνωμαλίες.

Ὑπάρχει ὁ προεμφυτευτικός, ὁ ὑπερηχογραφικός, ὁ ἐπεμβατικός προγεννητικός ἔλεγχος, πού γίνεται μέ τή βιοψία τοῦ χωρίου ἤ τήν ἀμνιοπαρακέντηση καί ἐδῶ καί μερικά χρόνια ὁ μή ἐπεμβατικός προγεννητικός ἔλεγχος, μέ περιφερικό αἷμα τῆς ἐγκύου. Αὐτή ἡ μέθοδος στηρίζεται στή γνώση ὅτι DNA τοῦ ἐμβρύου κυκλοφορεῖ στό αἷμα τῆς μητέρας, τό ὁποῖο εἶναι σήμερα δυνατό νά ἀπομονωθεῖ καί ἀκολούθως νά μελετηθεῖ.

Εἶμαι σίγουρος ὅτι ἐάν ὑποβαλλόμασταν ἐμεῖς πού εἴμαστε σήμερα σέ αὐτήν τήν ὡραία συνεδριακή αἴθουσα, σ'αὐτούς ὅλους τους προγεννητικούς ἐλέγχους, πολύ λίγοι ἀπό ἐμᾶς θά καταφέρναμε νά βγοῦμε ἀπό τήν αἴθουσα ζωντανοί. Καί σίγουρα ὄχι ὁ StevenHawking πού θεωρεῖτο ἕνας ἀπό τούς πιό ἐκλεκτούς ἐπιστήμονες στόν τομέα τῆς ἀστροφυσικῆς ἤ τά μέλη τοῦ νορβηγικοῦ συγκροτήματος πού ἐκπροσώπησαν τή χώρα τούς πρίν ἀπό λίγα χρόνια στήν Eurovision.

Ἕνα ἄλλο θέμα πού ἀπασχολεῖ τήν Κυπριακή κοινωνία εἶναι ἡ Μεσογειακή Ἀναιμία, μία καί τό 15-17% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύ-

πρου, εἶναι φορεῖς τῆς Β΄ Μεσογειακῆς Ἀναιμίας.

Γίνεται σήμερα ἀποδεκτή ἀπό τήν κοινωνία μας ἡ ἔκτρωση ἑνός ἐμβρύου πού θά βρεθεῖ νά ἔχει τήν ἀναιμία.

Δυστυχῶς δέν εἶναι εὐρύτερα γνωστό στήν Κύπρο ὅτι ἡ Μεσογειακή Ἀναιμία θεραπεύεται μέ μεταμόσχευση μυελοῦ τῶν ὀστῶν. Μάλιστα, ὅταν ὁ δότης εἶναι συμβατός, τά ποσοστά ἐπιτυχίας εἶναι ὑψηλότατα.

Ἡ ἐμβρυική ἰατρική ἡ ὁποία ἀντιμετωπίζει τό ἀσθενές ἔμβρυο σάν ἕνα κανονικό ἀσθενῆ, βρίσκεται σέ ἀντίθεση μέ τίς ἐφαρμοζόμενες μεθόδους πού ἀποβλέπουν στήν εὐγονική.

Ἡ νομοθεσία πού ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπό τήν κυπριακή βουλή, ἐπιτρέπει τή χρήση γυναικῶν σάν παρένθετες μητέρες. Ἔτσι ἁπλά, γιά νά προβληματιστοῦμε ἄς ὑποθέσουμε ὅτι μία παρένθετη μητέρα κυοφορεῖ ἔμβρυο, πού διαπιστώνεται προγεννητικά ὅτι ἔχει ἕνα πρόβλημα ἀνάπτυξης.

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι οἱ βιολογικοί γονεῖς ζητοῦν νά γίνει ἔκτρωση τοῦ ἐμβρύου, ἐνῶ ἡ παρένθετη μητέρα εἶναι διαθεμένη νά δεχθεῖ τό μωρό μέ τά ὁποιαδήποτέ του προβλήματα.

Δέν ξέρω ἄν ἔχει ληφθεῖ μέριμνα στήν σχετική νομοθεσία γι' αὐτές τίς περιπτώσεις. Μπορεῖ κανείς νά ἐξαναγκάσει αὐτή τή μητέρα νά ὑποβληθεῖ σέ ἐγχείρηση μέ σκοπό τήν ἔκτρωση; Πραγματικά θά ἦταν πολύ ἐνδιαφέρον ἐάν εἶχα καί τίς δικές σας ἀπόψεις (τοῦ ἀκροατηρίου).

Μία ἔκτρωση μπορεῖ νά γίνει μέ φάρμακα, ἤ μέ χειρουργική ἐπέμβαση, ἤ μέ τόν συνδυασμό τῶν δύο μεθόδων. Πολλές φορές μπορεῖ νά προηγηθεῖ τῆς ἀπόξεσης ἡ νέκρωση τοῦ ἐμβρύου, μέ ἐνδοκαρδιακή ἔγχυση φαρμακευτικῆς οὐσίας.

Συνήθως τονίζουμε τίς σωματικές ἐπιπτώσεις τῆς διαδικασίας τῆς ἀποξέσεως. Οἱ σοβαρότερες ὅμως παρενέργειες ἔχουν ἐπίπτωση πάνω στήν ψυχική σφαῖρα τῆς γυναίκας, καί σέ τέτοιο βαθμό πού μπορεῖ νά τήν ὁδηγήσουν σέ αὐτό πού ὀνομάζουμε σύνδρομο μετά ἀπό ἀποβολή, μέσα στό ὁποῖο περιλαμβάνονται καί τύψεις συνειδήσεως ἀπό τίς ὁποῖες δύσκολα μπορεῖ νά ξεφύγει.

Οἱ σωματικές ἐπιπλοκές, ἄν ὁ τερματισμός τῆς ἐγκυμοσύνης γίνει ἀπό ἔμπειρο γυναικολόγο σέ καλά ὀργανωμένη χειρουργική μονάδα, περιορίζονται σημαντικά. Παρόλα αὐτά ὅλο καί κάθε τόσο ἔχουμε τραυματισμούς τῆς μήτρας καί τῶν πέριξ ὀργάνων ἤ μο-

λύνσεις, πού μπορεῖ νά προκαλέσουν ἀκόμα καί στείρωση στή γυναῖκα αὐτή.

Ὅπως εἴχαμε πεῖ καί στήν ἀρχή τῆς ὁμιλίας ὁ σκοπός τῆς ὅλης παρουσίασης εἶναι ἡ πρόληψη τῶν ἐκτρώσεων.

Κατά τή γνώμη μου πρέπει πρῶτα ἀπό ὅλα νά καλλιεργηθεῖ ἡ ἀποδοχή ἀπό τήν κοινωνία μας τῶν συνανθρώπων μας, πού παρουσιάζουν ὁποιασδήποτε μορφῆς νοητική ἤ σωματική δυσλειτουργία. Μέ τόν τρόπο αὐτό θά ἀμβλυνθεῖ ἡ προκατάληψη πού μᾶς χαρακτηρίζει γιά τά ἄτομα αὐτά καί θά ἐλαττωθεῖ ἡ ψυχολογική βία πού ἀσκεῖται πάνω στούς γονεῖς τῶν παιδιῶν αὐτῶν.

Θά πρέπει ἐπίσης νά χρησιμοποιοῦνται ἀπό μέρους τῶν ἰατρῶν αὐστηρότερα πρωτόκολλα κατά τήν ἐφαρμογή τῶν διαφόρων μεθόδων τῆς ΙΥΑΑ, ὥστε νά μήν προκύπτουν πολύδυμες ἐγκυμοσύνες, πού θά δημιουργοῦν τήν ἀνάγκη ἐμβρυομείωσης γιά νά προληφθεῖ ὁ πρόωρος τοκετός.

Σίγουρα θά πρέπει νά γίνει ἐνημέρωση στά ἀνήλικα ἄτομα ἀλλά καί στούς ἐνήλικες, πάνω στό θέμα τῆς ἀντισύλληψης, ὥστε νά προλαμβάνονται ἀπρογραμμάτιστες ἐγκυμοσύνες, πού οἱ πιό πολλές ἀπό αὐτές θά εἶναι καί ἀνεπιθύμητες. Σᾶς διαβεβαιῶ ὅτι δυστυχῶς πάνω στό θέμα αὐτό ὅλο καί διαπιστώνουμε ὅτι ὑπάρχει καί μεταξύ τῶν ἐνηλίκων σοβαροῦ βαθμοῦ ἄγνοια.

Σέ συνεργασία μέ τό Ὑπουργεῖο Παιδείας, ἡ Ἐπιστημονική μας Ἑταιρεία ἀλλά καί τά μέλη τῆς Κυπριακῆς Ἑταιρείας Παιδικῆς καί Νεανικῆς Γυναικολογίας καταβάλλουμε μεγάλη προσπάθεια γιά ἐνημέρωση τῶν μαθητῶν μας πάνω στό θέμα τῶν διαφυλικῶν σχέσεων, μέ διάφορες ὁμιλίες πού κάνουμε στά σχολεῖα, ἀλλά καί μέ συνέδρια τά ὁποῖα ἀπευθύνονται στούς μαθητές.

Ἐπίσης θά πρέπει ἡ κοινωνία μας νά ἐπιδεικνύει πιό μεγάλο σεβασμό στήν ἐργαζόμενη ἔγκυο γυναῖκα. Βέβαια ὑπάρχει ὁ νόμος πού προστατεύει τή μητρότητα, πού οἱ πρόνοιές του εἶναι ἀρκετά ἱκανοποιητικές. Δυστυχῶς ὅμως προκύπτουν προβλήματα στήν ἐφαρμογή τοῦ νόμου αὐτοῦ, πού ὀφείλονται στόν δύστροπο προϊστάμενο ἤ στόν ἄκαρδο ἐργοδότη.

Κάνει ἐντύπωση ὅτι ἀκόμα καί στήν δημόσια ὑπηρεσία ἤ σέ μεγάλους ὀργανισμούς π.χ. τράπεζες, πού θά νόμιζε κανείς ὅτι γίνονται σεβαστές οἱ πρόνοιες τῆς σχετικῆς νομοθεσίας, λόγῳ ἀκριβῶς κάποιων κακοῦ χαρακτῆρος προϊσταμένων, ταλαι-

πωροῦνται ἀντί νά ὑποβοηθοῦνται οἱ ἔγκυες. Κάνει ἀκόμα πιό ἀλγεινή ἐντύπωση ὅτι πολλές φορές οἱ προϊστάμενοι αὐτοί εἶναι γυναῖκες πού ἔχουν οἱ ἴδιες παιδιά.

Σίγουρα τίθεται τό ἐρώτημα γιά τό ποιός φταίει γιά νά γίνονται ἐκτρώσεις; Ἀναμφίβολα φταίει ἡ γυναῖκα πού προσφεύγει στόν ἰατρό, ὅπως ἐπίσης καί ὁ γυναικολόγος, ὁ ὁποῖος προβαίνει στήν ἔκτρωση. Τίθεται ὅμως τό ἐρώτημα, ἐάν ἐμεῖς ὡς ἄτομα ἤ ὡς εὐρύτερη κοινωνία τῆς Κύπρου, ἔχουμε συμβάλει μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο, στό νά ἐξωθήσουμε μία ἔγκυο νά κάνει ἔκτρωση.

Σ' αὐτό τό χειρόγραφό του 12ου αἰῶνα ὁ Ἱπποκρατικός ὅρκος εἶναι σέ σχῆμα σταυροῦ, κάτι πού προσδίδει στήν ἱπποκρατική δεοντολογία, μία θρησκευτική, χριστιανική χροιά.

Τό ἐρώτημα ὅμως πού ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει εἶναι ἐάν τελικά τό ἔμβρυο εἶναι πρόσωπο ἤ πρᾶγμα.

Τήν ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό τήν βρίσκουμε στήν εἰκόνα πού βλέπουμε, πού εἶναι μία τοιχογραφία τοῦ 14ου αἰώνα καί ὑπάρχει στόν ἱερό ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στό Πελέντρι τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ, ἡ ὁποία ἀναπαριστᾶ τήν ἐπίσκεψη τῆς Θεοτόκου, πού κυοφοροῦσε τόν Χριστό, στήν ἐξαδέλφη της τήν Ἐλισάβετ, πού κυοφοροῦσε τόν Ἰωάννη τόν Πρόδρομο.

Ὅπως εἶναι γνωστό, κατά τό συναπάντημα αὐτό, ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος σκίρτησε, κάτι πού εἶναι ἱστορικό γεγονός. Τό σκίρτημα αὐτό, ὁ ἁγιογράφος τό ἐξέλαβε σάν προσκυνηματική κίνηση τοῦ ἐμβρύου, πού ἀντιλήφθηκε τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, βλέπουμε ὅτι ὁ στερούμενος ἐπιστημονικῆς γνώσης ἀλλά πεφωτισμένος ἁγιογράφος εἶχε συλλάβει ἀπό τότε, αὐτό πού ἡ σύγχρονη νευροφυσιολογία, μετά ἀπό ὀκτακόσια χρόνια ἀπέδειξε, ὅτι δηλαδή τά ἔμβρυα ἤδη ἀπό κυτταρικοῦ ἐπιπέδου, ἔχουν ὄχι μόνο αἴσθημα ἀλλά μποροῦν νά ἀντιδράσουν καί συναισθηματικά.

Ἡ ἠθική διάσταση τοῦ ἐμβρύου ὅπως αὐτή ἀποδίδεται ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία*

Μητροπολίτη Μεσογαίας καί Λαυρεωτικῆς κ. Νικολάου

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατ' ἀρχάς, θὰ ἤθελα νὰ ἐκφράσω τὴ χαρά μου ποὺ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ βρεθῶ ἐδῶ στὴν τόσο ἀγάπημένη μου Κύπρο. Ἡ εὐγνωμοσύνη μου στοὺς ἐμπνευστὲς τῆς προσκλήσεώς μου εἶναι ἀπροσμέτρητη.

Χαίρομαι ἐπίσης ποὺ στὴν οὐσία ἀντικείμενο τῆς ὁμιλίας μου εἶναι τὸ δῶρο τῆς ζωῆς καὶ ὁ ἄνθρωπος, μάλιστα στὴ φάση ποὺ ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ξεκινάει νὰ οἰκοδομεῖται καί, ἐπειδὴ φαίνεται ἐλλειπής, γιὰ κάποιους λόγους ἀμφισβητεῖται ἡ ἀνθρώπινη ταυτότητα.

Δυστυχῶς, αὐτὴ ἡ ἀμφισβήτηση τελικὰ ὁδηγεῖ στὸ φοβερὸ ἀποτέλεσμα οἱ δηλωμένες κατ' ἔτος νόμιμες ἀμβλώσεις παγκοσμίως νὰ πλησιάζουν τὸν ἀριθμὸ τῶν 53.000.000[1], περίπου ὅσοι καὶ οἱ θάνατοι[2]. Ἂν σὲ αὐτὸν τὸν ἀριθμὸ προσθέσουμε καὶ τὰ προεμφυτευτικὰ ἔμβρυα ποὺ καταστρέφονται, τότε ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι, πρὶν νὰ δεῖ τὸ φῶς τῆς ζωῆς, καταστρέφεται

---

* Ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στίς 29 Σεπτεμβρίου στό Κέντρο Μελετῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Κύκκου στόν Ἀρχάγγελο Λευκωσίας στά πλαίσια ἡμερίδας γιά τίς Ἐκτρώσεις τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου.

1. TIME, August 10, 1998, σ. 16.

2. http://www.worldometers.info/gr/ Μέχρι χθὲς το βράδυ, 28 Σεπτεμβρίου 2016, στὶς 23:30, ὁ ἐπίσημος ἀριθμὸς τοῦ ἐννεαμήνου τοῦ ἔτους ἦταν 31.300.000 (περίπου 120.000 τὴ μέρα).

ἐτησίως νόμιμα ἕνας πληθυσμὸς ἀνάλογος μὲ αὐτὸν τῆς Ἰταλίας ἢ τῆς Γαλλίας[3]. Τὸ χειρότερο δὲ εἶναι ὅτι ὅλο αὐτὸ πλέον δικαιολογεῖται καὶ ἠθικά, μάλιστα δὲ ἐπιχειρεῖται τέτοια ἀλλοίωση τῆς ἠθικῆς, ὥστε ἐπίσημα νὰ ὑποστηρίζεται καὶ ἡ ἄποψη ὅτι γιὰ περιπτώσεις παθολογικῶν ἐμβρύων, ἡ ἄρνηση διακοπῆς τῆς κυήσεως «κατὰ κανόνα ἐλέγχεται ἠθικά»[4]!

Κατὰ βάσιν ἡ ἠθικὴ θεώρηση τῶν ἀμβλώσεων ἀναφέρεται σὲ τέσσερεις περιπτώσεις:

1) Περιπτώσεις ποὺ ἡ κύηση θεωρεῖται ἀνεπιθύμητη,

2) Περιπτώσεις ποὺ τὸ κυοφορούμενο ἔμβρυο, ὕστερα ἀπὸ προγεννητικὸ ἔλεγχο, ἐκτιμᾶται πὼς εἶναι παθολογικό,

3) Περιπτώσεις ποὺ ἡ κυοφορία προῆλθε βίαια (π.χ. ἀπὸ βιασμό, αἱμομιξία κ.λπ.) καὶ

4) Περιπτώσεις ποὺ ἡ συνεχιζόμενη κύηση ἢ ὁ ἐνδεχόμενος τοκετὸς ἀπειλεῖ τὴ ζωὴ τῆς μητέρας.

Ὁ δικός μου λόγος δὲν θὰ εἶναι ἐπιστημονικός, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιατὶ ἄλλοι εἰδικοὶ ὁμίλησαν περὶ τοῦ θέματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, σεβόμενη τὴν ἐπιστήμη, νὰ ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριο. Καὶ αὐτὸ θὰ προσπαθήσω νὰ κάνω. Οὔτε πάλι θὰ ἀναφερθῶ σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις, ἀφήνοντας τυχὸν σχετικὰ σχόλια γιὰ τὴ συζήτηση, ἀλλὰ θὰ ἐπικεντρωθῶ στὶς βασικὲς ἀρχὲς ποὺ προσδιορίζουν τὴν ἐκκλησιαστικὴ θεώρηση τοῦ ἐμβρύου, προκειμένου νὰ δικαιολογήσω τὴ στάση καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν ἀμβλώσεων ἐν γένει.

Ἀναπόφευκτα θὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ στὴν ἐμβρυϊκή της φάση, ὄχι ὅμως ἀποσπασματικά, ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ τὴν ἀνθρώπινη ὀντολογία· τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποιές οἱ δυνατότητές του, ποιός ὁ προορισμός καὶ οἱ προοπτικές του, ἀπὸ πότε θεωροῦμε ὅτι ἀρχίζει ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ ἀποκτᾶ ὀντότητα καὶ ἀνθρώπινη ταυτότητα.

3. https://el.wikipedia.org/wiki/Κατάλογος_χωρών_ανά_πληθυσμό.

4. Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς Ἑλλάδος, ΓΝΩΜΗ γιὰ τὴν Προγεννητικὴ καὶ Προεμφυτευτικὴ Διάγνωση καὶ τὴ μεταχείριση τοῦ ἐμβρύου, 9.3.2007.

Β. ΤΟ ΕΜΒΡΥΌ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

α. Σύμφωνα μὲ παλαιότερους δυτικοὺς συγγραφεῖς καὶ φιλοσόφους (Fienus, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Louverin, 1620), ἡ ψυχὴ εἰσέρχεται στὸ ἔμβρυο τρεῖς μέρες μετὰ τὴ σύλληψη[5]. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, αὐτὸ συμβαίνει 40 μέρες μετὰ τὴ σύλληψη. Τὴν ἄποψη αὐτὴ φαίνεται νὰ συμμερίζεται καὶ ὁ Γεώργιος Γεννάδιος Σχολάριος[6], ἐπειδὴ τότε ὁλοκληρώνεται ἡ δημιουργία ὅλων τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος. Οἱ Ἀριστοτελικοὶ φιλόσοφοι ταυτίζουν τὴν παρουσία τῆς ψυχῆς μὲ τὴν πρώτη κίνηση τοῦ ἐμβρύου, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται κατὰ τὴν 40ή μέρα στὰ ἀγόρια καὶ κατὰ τὴν 80ή στὰ κορίτσια. Μάλιστα κάποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ φυσικὴ ψυχὴ «εἰσέρχεται» στὸ ἔμβρυο κατὰ τὴν κύηση, ἡ λογικὴ κατὰ τὸν τοκετὸ καὶ ἡ πνευματικὴ στὰ πρῶτα στάδια τῆς ζωῆς[7]. Ὁ Thomas Acquinas (Θωμᾶς Ἀκινάτης), πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὶς ψυχὲς τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ τὶς ἑνώνει μὲ τὴν ὕλη ποὺ θὰ διαμορφώσουν[8].

Ἐνῶ ὅμως κατὰ βάσιν αὐτὲς οἱ θεωρίες περιγράφουν τὶς διάφορες τάσεις καὶ ἀντιλήψεις περὶ τοῦ θέματος, ἡ Ἐκκλησία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ συνέπεια καὶ σαφήνεια ἀντικρύζει τὸν ἄνθρωπο ὡς κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ πλασμένον «ἐξ ἄκρας συλλήψεως». Αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ συνείδηση καὶ διδασκαλία της.

Ἡ πατερικὴ διδασκαλία περὶ ἐμβρύου ἀντλεῖται κατὰ βάσιν μέσα ἀπὸ τὰ ὅσα περιλαμβάνει περὶ τοῦ συνδέσμου ψυχῆς καὶ σώματος. Ἔτσι ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης ὁμιλεῖ διεξοδικὰ γιὰ

---

5. Ἀθηναγόρου Κοκκινάκη, *Εἰσαγωγὴ στὰ Δογματικὰ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης*, ΕΠΕ 1.85.

6. Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου, *Ἅπαντα τὰ εὑρισκόμενα*, Maison de la Bonne Presse, Paris, 1928, pp. 461-480.

7. Troianos, S.: The embryo in Byzantine Canon Law, *in Bio-politics – The Bio-environment*, *Vol. III*, ed. by Vlavianou-Arvaniti A., pp. 179-184, International Organization of Bio-Politics, Athens, 1991.

8. Parker, T.L. and Parker S.A.(trsl): *A Manual of Modern Scholastic Philosophy*, vol. I, 2nd ed., London, 1921. Rev. William Reany, D.D.: *The Creation of the Human Soul*, Benziger Brothers, New York, 1932, p. 88.

τὸ ταυτόχρονο τῆς ἀρχῆς ψυχῆς καὶ σώματος[9], ὅπως καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, τονίζοντας ὅτι «ἅμα δὲ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ πέπλασται, οὐ τὸ μὲν πρότερον τὸ δὲ ὕστερον»[10], καὶ «τὴν ψυχὴν...

---

9. *«Ἀλλ' ἑνὸς ὄντος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος συνεστηκότος, μίαν αὐτοῦ καὶ κοινὴν τῆς συστάσεως τὴν ἀρχὴν ὑποτίθεσθαι, ὡς ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτοῦ προγενέστερός τε καὶ νεώτερος γένοιτο, τοῦ μὲν σωματικοῦ προτερεύοντος ἐν αὐτῷ, τοῦ δὲ ἑτέρου ἐφυστερίζοντος... Ἐν δὲ τῇ καθ' ἕκαστον δημιουργίᾳ μὴ προτιθέναι τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, μήτε πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχήν, μήτε τὸ ἔμπαλιν... Μήτε ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος, μήτε χωρὶς ψυχῆς τὸ σῶμα ἀληθὲς εἶναι λέγειν, ἀλλὰ μίαν ἀμφοτέρων ἀρχήν» («Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», ΕΠΕ 5, 206).*

Στὴ συνέχεια δὲ τὸ ἀναλύει ὡς ἑξῆς: «Ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῷ σίτῳ φαμὲν ἢ ἐν ἑτέρῳ τινὶ τῶν σπερμάτων, ἅπαν ἐμπεριειλῆφθαι τῇ δυνάμει τὸ κατὰ τὸ στάχυν εἶδος, τὸν χόρτον, τὴν καλάμην, τὰς διὰ μέσου ζώνας, τὸν καρπόν, τοὺς ἀνθέρικας, καὶ οὐδὲν τούτων ἐν τῷ τῆς φύσεως λόγῳ προϋπάρχειν ἢ προσγίνεσθαί φαμεν τῇ φύσει τοῦ σπέρματος, ἀλλὰ τάξει μέν τινι φυσικῇ τὴν ἐγκειμένην τῷ σπέρματι δύναμιν φανεροῦσθαι, οὐ μὴν ἑτέραν ἐπεισκρίνεσθαι φύσιν, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σποράν ὑπειλήφαμεν ἔχειν ἐν τῇ πρώτῃ τῆς συστάσεως ἀφορμῇ συνεσπαρμένην τὴν τῆς φύσεως δύναμιν, ἐξαπλοῦσθαι δὲ καὶ φανεροῦσθαι διά τινος φυσικῆς ἀκολουθίας πρός τὸ τέλειον προϊοῦσαν, οὐ προσλαμβάνουσάν τι τῶν ἔξωθεν εἰς ἀφορμὴν τελειώσεως, ἀλλ' ἑαυτὴν εἰς τὸ τέλειον δι' ἀκολουθίας προάγουσαν, ὡς μήτε ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος, μήτε χωρὶς ψυχῆς τὸ σῶμα ἀληθὲς εἶναι λέγειν, ἀλλὰ μίαν ἀμφοτέρων ἀρχήν, κατὰ μὲν τὸν ὑψηλότερον λόγον, ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Θεοῦ βουλήματι καταβληθεῖσαν, κατὰ δὲ τὸν ἕτερον, ἐν ταῖς τῆς γενέσεως ἀφορμαῖς συνισταμένην.

Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι τὴν κατὰ μέλη διόρθωσιν ἐνιδεῖν τῷ πρὸς τὴν σύλληψιν τοῦ σώματος ἐντιθεμένῳ πρὸ τῆς διαπλάσεως, οὕτως οὐδὲ τὰς τῆς ψυχῆς ἰδιότητας ἐν τῷ αὐτῷ δυνατόν ἐστι κατανοῆσαι πρὶν προελθεῖν εἰς ἐνέργειαν. Καὶ ὥσπερ οὐκ ἄν τις ἀμφιβάλοι πρὸς τὰς τῶν ἄρθρων τε καὶ σπλάγχνων διαφορὰς ἐκεῖνο τὸ ἐντεθὲν σχηματίζεσθαι, οὐκ ἄλλης τινὸς δυνάμεως ἐπεισερχομένης, ἀλλὰ τῆς ἐγκειμένης φυσικῶς πρὸς τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς μεθισταμένης, οὕτω καὶ περὶ ψυχῆς ἀναλόγως ἔστι τὸ ἴσον ὑπονοῆσαι, ὅτι κἂν μὴ διά τινων ἐνεργειῶν ἐν τῷ φαινομένῳ γνωρίζηται, οὐδὲν ἧττόν ἐστιν ἐν ἐκείνῳ.

Καὶ γὰρ καὶ τὸ εἶδος τοῦ μέλλοντος συνίστασθαι ἀνθρώπου ἐν ἐκείνῳ ἐστὶ τῇ δυνάμει, λανθάνει δὲ διὰ τὸ μὴ εἶναι δυνατὸν πρὸς τῆς ἀναγκαίας ἀκολουθίας ἀναφανῆναι. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἔστι μὲν ἐν ἐκείνῳ καὶ μὴ φαινομένη, φανήσεται δὲ διὰ τῆς οἰκείας ἑαυτῆς καὶ κατὰ φύσιν ἐνεργείας, τῇ σωματικῇ αὐξήσει συμπροϊοῦσα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἀπὸ νεκροῦ σώματος ἡ πρὸς τὴν σύλληψιν δύναμις ἀποκρίνεται, ἀλλ' ἐξ ἐμψύχου καὶ ζῶντος, διὰ τοῦτό φαμεν εὔλογον εἶναι μὴ νεκρὸν καὶ ἄψυχον οἴεσθαι τὸ ἀπὸ ζῶντος εἰς ζωῆς ἀφορμὴν προϊέμενον.

10. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως 2, 12, Περὶ

οὐ πρότερον προϋπάρξασαν ἐμπεδήσας (ὁ Θεός), ἀλλ᾽ ἐν τῇ συνθέτῳ διαπλάσει ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν συστησάμενος»[11].

Στὴ διατύπωση αὐτήν, ξεκάθαρα φαίνεται ἡ πίστη στὸ ταυτόχρονο τῆς ἀρχῆς ψυχῆς καὶ σώματος καὶ στὴ σημασία τῆς συνύπαρξής τους, μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ σηματοδοτεῖ τὴν ψυχοσωματικὴ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι μάλιστα ἐνδιαφέρον ὅτι οἱ Πατέρες δὲν σχετίζουν καθόλου τὴ σχέση τῆς ψυχῆς τοῦ ἐμβρύου μὲ τὸ σῶμα τῆς μητέρας ἀλλὰ μὲ τὴ δική του βιολογικὴ ὑποστασιοποίηση. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μὲ τὸν ὅρο «σύλληψη» δὲν ἐννοοῦμε τὴν ἐμφύτευση, δηλαδὴ τὸν ὀργανικὸ σύνδεσμο ἐμβρύου καὶ μητέρας, ἀλλὰ τὴ γονιμοποίηση, δηλαδὴ τὴν ἔναρξη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς[12].

Ἀνάλογα καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὑποστηρίζει ὅτι δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν χωριστά ψυχὴ καὶ σῶμα[13], ἀλλὰ ἡ σχέση τους εἶναι μόνιμη καὶ ὑπάρχει πάντοτε[14], μάλιστα δέ, δὲν εἶναι προαιρετικὴ ἀλλὰ ἀναγκαστική[15], κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ συνδέσμου τῶν δύο φύσεων τοῦ Κυρίου. Δὲν δέχεται «προϋπαρξιν» οὔτε «μεθύπαρξιν» στὴ σχέση ψυχῆς καὶ σώματος ἀλλὰ «συνύπαρξιν»[16].

Συνεπῶς κατὰ τὴν Ὀρθόδοξη

ἀνθρώπου, *PG 94.922*, *ΕΠΕ 1.210*.

11. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Λόγος εἰς το ἅγιον Σάββατον 6, *PG 96.608*.

12. Αὐτὴν τὴν ἀλήθεια διατυπώνει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, λέγοντας: «ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς νοητῆς καὶ σώματος αἰσθητοῦ ζῶον γνωρίζεται εἰκότως, διὰ τὸ μηδέτερον χωρὶς τοῦ ἑτέρου προάγουσαν ἔχειν ὑπόστασιν, μηδὲ σῴζειν τὸν ὅρον τῆς φύσεως, κατὰ τοῦτο μὲν ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβόντα ἐκ γαστρὸς καὶ οὕτως εἰς τὸν βίον ἐρχόμενα, ἑνὸς δὲ σύστασιν ἔχοντα» (Μέγας Ἀθανάσιος, *PG 26.1233*).

13. *«ψυχὴν καὶ σῶμα, ὡς μέρη ἀνθρώπου, ἀλλήλων προϋπάρχειν χρονικῶς ἢ μεθυπάρχειν ἀμήχανον»*, *καὶ «Οὐκ ἔστιν οὖν ὅλως σῶμα δυνατὸν ἢ ψυχὴν εὑρεῖν ἢ λέγειν ἄσχετον»*, Μαξίμου ὁμολογητοῦ, Πρὸς Ἰωάννην Ἀρχιεπίσκοπον Κυζίκου, *PG 91.1100D*, *ΕΠΕ Φιλοκαλία 14Δ*, *σ. 108*, *112*.

14. *«Ἡ γὰρ σχέσις ἀκίνητος»*, Αὐτόθι *PG 91.1101C*.

15. *«Τῆς ψυχῆς ἀκουσίως τε κρατούσης τὸ σῶμα καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ κρατουμένης»*, Ἐπιστολὴ *12*, *PG 91,488D*.

16. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Πρὸς τοὺς λέγοντας προϋπάρχειν τῶν σωμάτων τὰς ψυχάς, *PG 91.1325D*. Ἐπίσης, Ἀναστασίου Σιναΐτου, Ὁδηγός..., ἐρώτ. *91*, *PG 89.724D*, καὶ Μελέτιος Ἀντιοχείας, *PG 64.1081B*, *1089B*.

πατερικὴ διδασκαλία ὁ ἄνθρωπος εἶναι ψυχοσωματικός, ἔχει ἀρχὴ ἀλλὰ ὄχι τέλος, ἡ δὲ ἀρχή του λαμβάνει χώραν «ἐξ ἄκρας συλλήψεως».

β. Οἱ βασικὲς πηγὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ Ἐκκλησία ἀντλεῖ τὸν σεβασμό της ἀπέναντι στὴν ἐμβρυϊκὴ ζωὴ καὶ τὴν πεποίθησή της ὅτι ἡ ἐμβρυϊκὴ κατάσταση ἀποτελεῖ φάση τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης κατὰ τὴν ὁποία ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀναφορὲς τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης (συνάντηση Παναγίας μὲ τὴν Ἐλισάβετ[17], κλήση τῶν προφητῶν, ψαλμικὲς διατυπώσεις[18] κ.λπ.),

17. Πρῶτο κεφάλαιο τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου συναντοῦμε τὴν Θεοτόκο νὰ «πορεύεται μετὰ σπουδῆς» (στ. 39), ἀμέσως μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, δηλαδὴ τῆς συλλήψεώς της, στὴν Ἐλισάβετ, ἔγκυο μητέρα τοῦ τιμίου Προδρόμου. Κατὰ τὴν ἀποκαλυπτικὴ αὐτὴ συνάντηση, ποὺ ὄχι ἄσκοπα ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστής, βλέπουμε τὸ ἔμβρυο Πρόδρομος νὰ «ἀκούῃ τὸν ἀσπασμόν» (στ. 41), νὰ «σκιρτᾷ ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς», καὶ μάλιστα «ἐν ἀγαλλιάσει» (στ. 41, 44), νὰ «πληροῖ πνεύματος ἁγίου» τὴ μητέρα του (στ. 41) καὶ νὰ ἀποκαλεῖται σαφῶς «βρέφος» (στ. 41, 44).

Τὸ σκίρτημα αὐτὸ τοῦ Προδρόμου ἦταν ἀναγνώριση τοῦ ἐμβρύου Ἰησοῦ ὡς Κυρίου, καὶ καταδεικνύει μὲ σαφήνεια ὅτι ἡ ἐμβρυϊκὴ κατάσταση μὲ κανένα τρόπο δὲν παρεμποδίζει τὴν τέλεια ἐκδήλωση τοῦ προσώπου τοῦ Προδρόμου οὔτε περιορίζει τὴ θεότητα τοῦ Κυρίου, παρὰ τὸ γεγονὸς μάλιστα ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἔμβρυο ὀλίγων μόνον ἡμερῶν.

Ἡ θεανθρώπινη ζωὴ τοῦ Κυρίου δὲν ἀρχίζει μὲ τὴν ἐνηλικίωσή Του, οὔτε μὲ τὴ Γέννησή Του, ἀλλὰ ταπεινὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς σύλληψής Του. Γιὰ νὰ εἶναι κανείς, δὲν χρειάζεται νὰ φαίνεται ἢ νὰ τὸ δείχνει. Ὁ Κύριος ἦταν τόσο θεάνθρωπος τὴ στιγμὴ τῆς Μεταμορφώσεως, ὅσο καὶ ὡς βρέφος στὴ Βηθλεέμ, ὅσο καὶ κατὰ τὴν «ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου» κατάστασή Του. Κατὰ ἀνάλογο τρόπο, ὁ ἄνθρωπος σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς βιολογικῆς ἔκφρασής του, καὶ ὡς ἐνήλικας καὶ ὡς νέος καὶ ὡς βρέφος καὶ ὡς ἔμβρυο ὀλίγων μόνον στιγμῶν εἶναι τὸ ἴδιο ἄνθρωπος.

18. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ Ἡσαΐας ὁμολογεῖ ὅτι ἀπέκτησε ὁ ἴδιος τέλειο πρόσωπο μὲ ὄνομα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς μητέρας του: *«Κύριος ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσεν τὸ ὄνομά μου... καὶ νῦν οὕτως λέγει Κύριος, ὁ πλάσας με ἐκ κοιλίας δοῦλον ἑαυτῷ τοῦ συναγαγεῖν τὸν Ἰακὼβ καὶ Ἰσραὴλ πρὸς Αὐτόν...»* (Ἡσ. μθ΄ 1, 5).

Ἀνάλογα καὶ ὁ Ἱερεμίας γίνεται ἀποδέκτης τῆς ἁγιαστικῆς προφητικῆς κλήσης ἀπὸ τὴν ἐμβρυϊκή του ἡλικία: *«Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε καὶ πρὸ τοῦ σὲ ἐξελθεῖν ἐκ μητρὸς ἡγίακά σε, προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε»* (Ἱερ. α΄ 5).

Μάλιστα στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν, ὁ ψαλμωδὸς ὁμιλεῖ γιὰ τὴν εἰδικὴ πρόνοια

ἐκφράσεις δὲ αὐτοῦ τοῦ σεβασμοῦ της εἶναι οἱ ἱεροὶ κανόνες[19], τὰ λειτουργικὰ κείμενα καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων[20].

Ἡ Ἐκκλησία ὑπογραμμίζει αὐτήν της τὴν πίστη στὴν ἱερότητα καὶ σπουδαιότητα τοῦ γεγονότος τῆς συλλήψεως μὲ τὸ ὅτι τιμᾶ τὶς συλλήψεις τῶν προσώπων τῆς Θείας Οἰκονομίας. Κατ' ἀρχὴν μὲν ἑορτάζει τὸ ἀπόρρητον μυστήριον τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, στὶς 25 Μαρτίου, ἔπειτα τὴ σύλληψη τῆς Θεοτόκου, στὶς 9 Δεκεμβρίου, καὶ τέλος τὴ σύλληψη τοῦ Προδρόμου, στὶς 23 Σεπτεμβρίου.

γ. Ἡ προσπάθεια προσδιορισμοῦ τῆς ταυτότητος καὶ φύσεως τοῦ ἐμβρύου στηρίζεται

τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τῆς σύλληψής του: *«Σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου, Κύριε, ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου. Ἐξομολογήσομαί Σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθην· θαυμάσια τὰ ἔργα Σου καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα»* (Ψαλμ. ρλή 13). Καὶ προχωρεῖ ἔτι περισσότερο: *«Ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεός μου εἶ σύ»* (Ψαλμ. κά 11). Ἐφόσον τὸ ἔμβρυο ἔχει Θεό, ἔχει καὶ ψυχή!

Παρόμοιο φρόνημα ἐκφράζει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του, ὅπου ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ κλήση του χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς κυοφορίας του: *«ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ»* (Γαλ. α΄ 15).

19. Στὴ βάση αὐτὴν ἔχει στηρίξει καὶ τὶς διατυπώσεις τῶν ἱερῶν κανόνων της ποὺ ἀναφέρονται σὲ προκλητὴ ἢ μὴ ἠθελημένη ἀποβολὴ ἐμβρύου. Ἔτσι ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Μ. Βασίλειος στὸν Η΄ κανόνα του γράφει: *«καὶ αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα φονεύτριαί εἰσι καὶ αὐταὶ καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια»* (Μεγ. Βασιλείου, Ἐπιστ. ρπή, Κανονικὴ Α΄ Ἀμφιλοχίῳ περὶ Κανόνων 2, Ρῦ 32.677Α). Ἀναλόγου περιεχομένου εἶναι καὶ οἱ κανόνες 63ος καὶ 68ος τῆς ἐν Ἐλβίρᾳ Συνόδου (306 μ.Χ.), ὅπως καὶ ὁ 21ος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ (314 μ.Χ.), οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἐπιβάλλουν αὐστηρότατα ἐπιτίμια στὶς γυναῖκες ποὺ ἔχουν ὑποστεῖ ἔκτρωση. Οἱ κανόνες τῆς ἐν Ἐλβίρᾳ Συνόδου στεροῦν τὴ θεία κοινωνία ἀκόμη καὶ ἂν ἡ γυναῖκα βρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης, ἐπιτρέπουν δὲ τὸ βάπτισμα μόνον ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου. Ὁ 21ος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου ἐπιτιμᾶ τὴν ἁμαρτήσασα γυναῖκα μὲ δέκα ἐτῶν στέρηση τῆς θείας κοινωνίας.

20. Εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀναφορὰ τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας: *«τῇ γενέσει ἐφεστώτων ἀγγέλων προγινώσκοντος τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως κινεῖν πρὸς συνουσίαν τὴν γυναῖκα, καταβληθέντος διὰ τοῦ σπέρματος ὡς εἰπεῖν ἐξοικειοῦσθαι τὸ ἐν τῷ σπέρματι πνεῦμα καὶ οὕτως συλλαμβάνεσθαι τῇ πλάσει»* (Ἐκ τῶν προφητικῶν ἐκλογαί, ΒΕΠΕΣ 8.346-7).

στὴν αἴσθηση τῆς δυναμικῆς του διαστάσεως, δηλαδὴ στὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἄνθρωπος ἐν ἐξελίξει. Τὴν ἄποψη αὐτὴν τὴν ἐπεξεργάζεται πρωτίστως ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης[21] καὶ τὴν ὑποστηρίζει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, σχολιάζοντας τὸν 2ο Κανόνα τοῦ Μεγ. Βασιλείου: τὸ ἔμβρυο «ἂν καὶ τότε δὲν ἦτον τέλειος ἄνθρωπος, ἔμελλεν ὅμως ἀναγκαίως κατὰ τὴν ἀπαραίτητον ἀκολουθίαν τῶν νόμων τῆς φύσεως νὰ τελειωθῇ»[22]. Τὸ ἔμβρυο εἶναι τέλειος ἄνθρωπος κατὰ τὴν ταυτότητα, ἂν καὶ ἀτελὴς καὶ διαρκῶς τελειούμενος κατὰ τὴ φαινοτυπικὴ ἔκφραση καὶ τὴν ὀργάνωση[23].

Τὸ ἔμβρυο δὲν εἶναι «δυνάμει ἄνθρωπος», ὅπως ὑποστηρίζουν κάποιοι· εἶναι ἄνθρωπος. Ὅπως ὁ Κύριος ὡς ἔμβρυο δὲν ἦταν «δυνάμει θεάνθρωπος», ἀλλὰ «ὁ Κύριος» τῆς Ἐλισάβετ[24] καὶ ὡς βρέφος, «Χριστὸς Κυρίου»[25], «Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»[26], ὁ Θεάνθρωπος Κύριος.

---

21. Γρηγορίου Νύσσης: «Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», Κεφ. 29, Κατασκευὴ τοῦ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ψυχῇ τε καὶ σώματι τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως εἶναι, ΕΠΕ 5, 208. Παρακάτω τὸ καθιστᾶ σαφέστερο: «ἐπειδὴ τοίνυν ἔνθερμόν τε καὶ ἐνεργὸν θεωροῦμεν τοῦτο, περὶ οὗ τὸν λόγον ποιούμεθα (τοῦ ἐμβρύου), τὸ μηδὲ ἄψυχον εἶναι διὰ τούτων συντεκμαιρόμεθα. Ἀλλ᾽ ὥσπερ κατὰ τὸ σωματικὸν αὐτοῦ μέρος οὐ σάρκα φαμὲν αὐτὸ καὶ ὀστέα καὶ τρίχας καὶ ὅσα περὶ τὸ ἀνθρώπινον καθορᾶται, ἀλλὰ τῇ δυνάμει μὲν τούτων ἕκαστον εἶναι, οὔπω δὲ κατὰ τὸ ὁρώμενον φαίνεσθαι· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ μέρους οὔπω μὲν τὸ λογικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδὲς καὶ ὅσα περὶ ψυχὴν καθορᾶται καὶ ἐν ἐκείνῳ χώραν ἔχειν φαμέν, ἀναλόγως δὲ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς τε καὶ τελειώσεως καὶ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας τῷ ὑποκειμένῳ συναύξεσθαι».

22. Ἀγαπίου ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου Ἁγιορείτου, *Πηδάλιον*, Ἀθῆναι, 1841, σ. 351.

23. Ἀρχιμ. Νικολάου Χατζηνικολάου: *Ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸ γονιδίωμα*, Ἀθήνα, 2002, σ. 180.

24. Λουκ. α΄, 43.

25. Λουκ. β΄, 12.

26. «*Ὅτι παιδὶον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ καὶ καλεῖται τὸ ἔνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*» (Ἠσ. θ΄, 6).

Τὸ ἔμβρυο ἀγωνίζεται νὰ ἀποκτήσει μορφή, λόγο, σκέψη καὶ λογική, βούληση καὶ αὐτεξούσιο, προσωπικὴ ἔκφραση, τὰ ἰδιώματα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, αὐτὰ ποὺ ἐτίμησαν οἱ ἅγιοι, αὐτὰ ποὺ καθαγίασε ὁ ἐνανθρωπήσας Κύριος «ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος»[27] καὶ τὴν ἔκφραση τῆς δικῆς του διαφορετικότητος. Αὐτὰ συνθέτουν τὴν ἔννοια τοῦ «καθ᾽ ὁμοίωσιν». Ἡ διακοπὴ τῆς ἔκφρασης τοῦ «καθ᾽ ὁμοίωσιν» ἀποτελεῖ προσβολὴ τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὕβριν.

Τὸ ἔμβρυο εἴτε εἶναι ἐξεικονισμένο, δηλαδή μὲ διαμορφωμένη εἰκόνα ἀνθρώπου, εἴτε ὄχι, πάντα ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ πάντα κρύβει τὴ δυνατότητα ἐλευθέρως νὰ ὁμοιάσει πρὸς Αὐτὸν καὶ ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία ἔτσι τὸ ἀγκαλιάζει.

δ. Ἐπίσης, ὅπως ἡ σωματικὴ ὁλοκλήρωση ἑνὸς ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ μιὰ πολύμηνη βιολογικὴ προετοιμασία, τὴν κύηση, κατ᾽ ἀνάλογο τρόπο καὶ ἡ διαδικασία ἐκδήλωσης τῆς ψυχῆς του ἔχει διάρκεια· ἀρχίζει μὲ τὴ σύλληψη γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ στὴ συνέχεια. Ὅσο προχωρεῖ ἡ βιολογικὴ ὁλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου, τόσο αὐξάνει καὶ ὁ βαθμὸς φανέρωσης τῶν λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο, καθὼς τὸ σῶμα αὐξάνει καὶ τελειοποιεῖται, ὅλο καὶ περισσότερο ξεχύνεται ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς[28].

ε. Ὁ μυστηριακὸς χαρακτήρας τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐπιτρέπει οὔτε σχολαστικὰ ἢ σοφιστικὰ τεχνάσματα γύρω ἀπὸ τὴν φύση τοῦ ἐμβρύου καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς οὔτε καὶ ἀμφιβολίες, ἀλλὰ ἐπιβάλλει σε-

---

27. Φιλιπ. β΄, 7.

28. *«Ὡς δ᾽ ἐνὶ τυτθοῖς*
πνεῦμα μέγα στεινόν τε καὶ ἔκτροπον ἴαχεν αὐλοῖς,
καὶ μάλα ἴδριος ἀνδρός, ἐπὴν δ᾽ εἰς χεῖρας ἵκωνται
εὐρύποροι, τημόσδε τελειοτέρην χέον ἠχήν,
ὡς ἥγ᾽ ἀδρανέεσιν ἐν ἄψεσιν ἀδρανέουσα,
πηγνυμένοις συνέλαμψε, νόον δέ τε πάντ᾽ ἀνέφηνεν».
(Γρηγορίου Θεολόγου, Ἔπη Θεολογικά, Βιβλ. Α΄ Τόμ. Α΄, Ἔπη Δογματικά, Η΄ Περὶ ψυχῆς, PG 37, 453-454).

βασμό. Τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ἀσέβειας στὸ δῶρο ποὺ δὲν μᾶς ἀνήκει, ἀλλὰ μᾶς ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, μᾶς κάνει συνεσταλμένους μπροστὰ στὸ μή βέβαιο. Προτιμοῦμε ἡ ἐπιστήμη μας νὰ βρεῖ ἄλλους δρόμους γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν ὑγεία, τὸ σῶμα, τὴ ζωή μας, πιὸ βέβαιους καὶ καθαρούς. «Καὶ μόνον τὸ ἁπλὸ ἐνδεχόμενο στὰ πειράματα νὰ περιλαμβάνεται ἕνα ἀνθρώπινο πρόσωπο εἶναι ἀρκετὸ νὰ δικαιολογήσει μία ἀπόλυτα ξεκάθαρη ἀπαγόρευση κάθε ἐπεμβάσεως ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴ θανάτωση ἑνὸς ἀνθρώπινου ἐμβρύου»[29].

στ. Ὅσο πιὸ καλυμμένη ἢ ἀβέβαιη εἶναι ἡ ταυτότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο πιὸ ἀπροστάτευτος εἶναι, τόσο περισσότερο ἀπαιτεῖ τὸν σεβασμό καὶ τὴ φροντίδα μας, μιὰ ποὺ τότε ὁ ἀγώνας γιὰ ὑποστασιοποίηση (ἔμβρυο) ἢ ἐπιβίωση (φυτὸ ἢ Alzheimer) εἶναι μεγαλύτερος. Προτιμοῦμε νὰ θυσιάσουμε τὴ γνώση καὶ τὶς δυνατότητές μας μπροστὰ στὸν βωμὸ τοῦ ἱεροῦ ἀγνώστου, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑγεία ἢ πρόοδο τῶν ζώντων μπροστὰ στὴν ἀνάγκη νὰ ζήσουν αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἀμφισβητοῦμε. Ἡ προστασία τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου καὶ περισσότερο αὐτοῦ ποὺ τοῦ ἀμφισβητεῖται εἶναι μεγαλύτερη πράξη σεβασμοῦ πρὸς τὴ ζωὴ ἀπὸ ὅσο ἡ φίλαυτη βελτίωση τῆς δικῆς μας.

Ἡ ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ τὴν ἀποδοχὴ τῆς λύσης, ποὺ περιορίζει κατὰ τὸ δυνατὸν τὶς ἀμφιβολίες.

Γ. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Γιὰ νὰ γίνουν κατανοητὰ ὅλα τὰ παραπάνω, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ δοῦμε τὴν ἀνθρωπολογία τῆς Ἐκκλησίας σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα κοσμικὴ ἀνθρωπολογία, τί εἶναι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ἕνα ἀνώτερο ζῶο, τὸ ὁποῖο λειτουργεῖ βιολογικὰ καὶ ἐπὶ πλέον παράγει σκέψεις, συναισθήματα, βουλητικὲς κινήσεις, τεχνολογία, πολιτισμό; Ποιά ἡ σχέση του μὲ τὸν χρόνο; Προϋπάρχει τῆς γεννήσεώς του; Συνεχίζει μετὰ τὸν θάνατό του; Ἡ συνείδηση, τὸ ἠθικὸ αἰσθητήριο,

29. Pope John Paul II, Encyclical Letter, Evangelium Vitae, March 1995, 60: AAS 87 91995), 469.

τί ἀκριβῶς σχέση ἔχει μὲ τὸν ἄνθρωπο; Ἐνυπάρχει μέσα του ἢ κατασκευάζεται; Ἡ ψυχὴ τί εἶναι; Πέραν τῶν φυσικῶν της ἐκδηλώσεων, ἔχει καὶ μία ἄλλη διάσταση; Καὶ ἂν ὑπάρχει Θεός, ποιά ἡ σχέση μας μαζί Του; Καὶ γιατί δὲν εἶναι εὔκολη ἡ εἰκόνα Του; Γιατί μᾶς εἶναι ἐρώτημα καὶ ὄχι ἀποδεδειγμένη βεβαιότητα ἡ ὕπαρξή Του;

Χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται σχετικὰ τυχαῖα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη, θὰ ζήσει ἄγνωστο γιὰ πόσα χρόνια, ἄγνωστο μὲ ποιοὺς ὅρους καὶ τελικῶς ἄγνωστο μὲ ποιὸν τρόπο, πάντως σίγουρα, ὡς ὀργανισμὸς καὶ βιολογικὸ ὄν, μετὰ ἀπὸ βραχεῖα διάρκεια βιολογικῆς διαδρομῆς, θὰ πεθάνει.

Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τυχαιότητα καὶ τραγικότητα. Τυχαιότητα, γιατὶ εἶναι ἐντελῶς ἀπρόβλεπτη ὡς πρὸς τὴν ἀρχή της, τὰ χαρακτηριστικά, τὴ διάρκεια, τὶς ἐκφράσεις της. Καὶ τραγικότητα γιατὶ κυριαρχεῖται ἀπὸ ἐλαχιστότητα διάρκειας καὶ συντομία, ἀπὸ μεγάλη πιθανότητα δυστυχῶν συγκυριῶν καὶ γεγονότων καὶ ἀπὸ τὴ βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ξαφνικοῦ ἢ βασανιστικοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ζωή.

Καὶ τότε τί εἶναι ὁ θάνατος; Εἶναι ὁριστικὴ καὶ ἀμετάκλητη ἐπιστροφὴ στὴν ἀχανῆ ἄβυσσο τῆς ἀνυπαρξίας; ἢ πέρασμα σὲ κάποια ἄλλη σχετικὴ ἢ ἄσχετη μὲ τὴν ἐδῶ ζωὴ κατάσταση; Ὁπωσδήποτε ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ προσδιορίζει καὶ τὴν

ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ἂν ἐπὶ παραδείγματι τὸ ὅ,τι εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἀξία του, ἐμπερικλείεται στὸ βιολογικό του πέρασμα καὶ μόνον, στὴ διάρκεια τοῦ ἐλάχιστου φυσικοῦ χρόνου τῆς ζωῆς του, στὸ ἀπειροελάχιστο διάστημα ποὺ περικλείεται ἀνάμεσα σέ δύο φάσεις πλήρους ἀνυπαρξίας, τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο ἀπὸ μία σκεπτόμενη βιολογικὴ μηχανή, ἀπὸ ἕνα ζῶο ποὺ δυστυχῶς ἡ σκέψη του δὲν ἀποτελεῖ προνόμιο, ἀλλὰ μᾶλλον αἰτία τῆς τραγικότητάς του. Καὶ τοῦτο διότι εἶναι διαρκῶς ἀντιμέτωπος μὲ βασανιστικὰ ἐρωτήματα ὅπως: Γιατὶ νὰ εἶμαι τόσο μικρὸς σὲ ἕνα ἀχανὲς σύμπαν; Γιατὶ ἡ ζωή μου νὰ εἶναι τόσο σύντομη; Γιατὶ νὰ ὑπάρχει ὁ θάνατος; Ποιά τελικὰ ἡ ἀξία τῆς ζωῆς μου; Ποιός ὁ προορισμός μου; Ποιός ὁ λόγος τῆς ὕπαρξής μου; Γιατὶ νὰ κυριαρχοῦμαι ἀπὸ περιορισμένη γνώση καὶ ἀπὸ σωρεία ἀναπάντητων ἐρωτημάτων; Γιατί, προκειμένου νὰ ἀντέξω τὴ ζωή, ἡ μόνη μου ἄμυνα νὰ εἶναι ἕνας συμβιβαστικὸς ἀγνωστικισμός καὶ ἡ ἀπώθηση τῶν ἐρωτημάτων μου; Σὲ τελικὴ ἀνάλυση τί ἀξία ἔχει μιὰ τέτοια ζωή;

Ἂν ὅμως αὐτὸ πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ τὴν τραγικὴ ἔστω ἀλήθεια μου, τότε ἡ μόνη λογικὴ ἠθικὴ εἶναι τὸ νὰ περάσω καλὰ σὲ αὐτὴ τὴν πολὺ σύντομη ζωή μου. Ἀκόμη καὶ οἱ σχέσεις μου μὲ τοὺς ἄλλους πρέπει νὰ καθορίζονται ἀπὸ τὸ πῶς ἐγὼ ἐξασφαλίζω αὐτὴν τὴν προσωρινὴ καλοπέραση μου, τὴ βραχύβια εὐημερία μου, χωρὶς ὅμως καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ ἔχουν κάποια ἀξία.

Προφανῶς, μιὰ τέτοια προσέγγιση δικαιολογεῖ τὴν ἄμβλωση ἑνὸς μὴ ἐπιθυμητοῦ ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἐμβρύου ἢ ἑνὸς παθολογικοῦ ἐμβρύου. Στὴν πρώτη περίπτωση ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ ἱκανοποίηση τῶν γονέων, ἐνῶ στὴ δεύτερη προστατεύεται τὸ δικαίωμα τοῦ ἐμβρύου νὰ μὴν ταλαιπωρηθεῖ σὲ αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ τῆς κοινωνίας νὰ μὴν ταλαιπωρεῖται ἀπὸ ἀσθένειες καὶ προβλήματα καὶ νὰ ξοδεύει γιὰ ἐλαττωματικοὺς ἀνθρώπους τοὺς πόρους της. Ἕνα παθολογικὸ ἔμβρυο χαλάει τὴν ψευδαίσθηση τῆς ἐπίπεδης καλοπέρασής μας. Ἡ ἔκτρωση εἶναι καὶ ἐπιθυμητὴ καὶ μονόδρομος.

Αὐτὸ βέβαια γεννᾶ ἄλλα ἐρωτήματα, ὅπως τί διαφέρει ἡ δια-

κοπὴ κυήσεως ἀπὸ τὴ θανάτωση ἑνὸς ἀρτιγέννητου βρέφους; Ἂν ἡ πρώτη πράξη εἶναι ἠθικὰ ἀποδεκτή, γιατί δὲν εἶναι ἡ δεύτερη; Ἢ τί ἀξία ἔχει μιὰ τέτοια «καλή» ἀλλὰ χωρὶς διάρκεια καὶ προοπτικὴ ζωή; Πόσο ταιριάζει αὐτὸ τὸ τόσο λίγο τοῦ λόγου τῆς ὕπαρξης ἑνὸς ἀνθρώπου μὲ τὸ τόσο πολὺ τῆς σοφίας τῆς ὑλικῆς δημιουργίας καὶ τὸ τόσο μεγάλο τῆς ἀνθρώπινης σκέψης;

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψη, ἀδυνατεῖ νὰ συμβιβασθεῖ μὲ μιὰ τόσο μονοδιάστατη κατανόηση τῆς ζωῆς. Αὐτὸ ποὺ ἀντιπροτείνει εἶναι μιὰ ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀνθρωπολογία. Ἀποκλείεται ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀπογοητευτικὸ τίποτα: λίγες μέρες ζωῆς, πολλὰ βάσανα, μεγάλη δυστυχία, τυραννικὴ εὐφυΐα καὶ πλῆθος αὐταπάτες. Τί ἀντιπροτείνει;

Πρῶτον· ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι αἰώνιος. Μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ἔχει ἀρχὴ ἀλλὰ ὄχι τέλος καὶ συνεπῶς δὲν πνίγεται ἀπὸ τὸν χρόνο, ὁ δὲ θάνατός του δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ ὑπαρκτικό του τέλος, τὴν ἐπιστροφὴ στὸ ἀχανὲς τίποτα τῆς αἰώνιας ἀνυπαρξίας, ἀλλὰ ἀποτελεῖ πέρασμα σὲ ἀνώτερη ζωή, ἄμεσα σχετιζόμενη μὲ τὴν παροῦσα, σὲ κατάσταση «ἔνθα οὔκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτητος».

Δεύτερον· ὁ ἄνθρωπος εἶναι

πολὺ περισσότερο ἀπὸ μία ἁπλῆ σκεπτόμενη βιολογικὴ μηχανή. Ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς του, ὁ βαθύτερος προορισμός του, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ νὰ ἀναπνεύσει γιὰ λίγο τὸν φυσικὸ ἀέρα καὶ νὰ σχετισθεῖ μὲ κάποιους ἐπίσης ἐφήμερους καὶ θνητοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους σὲ λίγο θὰ γευθεῖ τὸν ἀμοιβαῖο χωρισμὸ γιὰ πάντα. Ὁ λόγος τῆς ὕπαρξης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶναι ὑπαρκτός, εἶναι ἀληθινός, εἶναι καὶ μεθεκτός. Ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσει μόνους μας σὲ αὐτὸν τὸν κόσμο ποὺ δημιούργησε. Οὔτε γιὰ νὰ παραμείνει ὁ ἀπόμακρος ἄγνωστος, τὸ ἀναπάντητο ἐρώτημα, ἀλλὰ προσφέρεται σὲ κοινωνία μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἄρα ὁ Θεὸς κοινωνεῖται καὶ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ μετέχει τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἐρώτημα τῆς ὕπαρξής Του ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς παρουσίας Του.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἡ Ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία ἀναγνωρίζει ὅτι προσδίδει ἀξία στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἀθανασία καὶ ἡ θέωση, δηλαδὴ ἡ ὑπέρβαση τοῦ θανάτου καὶ ἡ προοπτική τῆς ἑνώσεώς του μὲ τὸν Θεό, μὲ ἄλλα λόγια ἡ δυνατότητά του νὰ μπολιάσει τὴν ὕπαρξή του μὲ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης.

Αὐτὸ δὲν τὸ διδάσκει ἁπλᾶ ἡ Ἐκκλησία ὡς θεωρία, ἀλλὰ τὸ ζεῖ στὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων της καὶ γι' αὐτὸ τὸ διδάσκει ὡς ἐμπειρία καὶ προοπτική ζωῆς. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρῖσμα βλέπει τὴ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ σῶμα, τὴν ὑγεία καὶ τὴν ἀσθένεια, τὸν πόνο, τὶς ψυχικὲς παθήσεις, τὶς ἀναπηρίες, τὸν βιολογικὸ θάνατο, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἀντικρύζει τὸν ἄνθρωπο ποὺ βρίσκεται σὲ κωματώδη κατάσταση καὶ δὲν ἐπικοινωνεῖ, ἢ αὐτὸν ποὺ πάσχει ἀπὸ ἄνοια ἢ σχιζοφρένεια καὶ δὲν ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του, ἢ τὸ νοητικὰ καθυστερημένο ἄτομο ἢ τὸ αὐτιστικό. Τὸ ἴδιο τὸν γέροντα ποὺ σβήνει ἢ τὸν νέο ποὺ ξεκινᾶ τὴν πορεία του. Ἔτσι τιμᾶ τὸν δίκαιο ἢ ἀγκαλιάζει τὸν ἁμαρτωλό, ἔτσι σέβεται τὸ κάθε παιδί, ἔξυπνο ἢ ὄχι, τὸ κάθε βρέφος ἢ νήπιο.

Ἔτσι τιμᾶ καὶ τὸ κάθε ἔμβρυο, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ὕπαρξής του, διότι περικρύπτει μιὰ μοναδικὴ ἱερότητα καὶ ἀποτελεῖ ἕνα μοναδικὸ μυστήριο,

τὸ μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου στεκόμαστε μὲ δέος, ὄχι γιατὶ τὸ κατανοοῦμε, ἀλλὰ γιατὶ μᾶς ὑπερβαίνει. Ἀκόμη καὶ τὸ παθολογικὸ ἔμβρυο μὲ τὶς ὅποιες ἐνδεχομένως «ἀνεπιθύμητες» γενετικὲς καταβολές. Μάλιστα, ἡ παρουσία ἑνὸς τέτοιου παιδιοῦ στὴ ζωή μας μπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἐπωφελὴς πνευματικὰ ἀπὸ αὐτὴν ἑνὸς ὑγιοῦς. Ἕνα παιδάκι ἢ ἐνήλικας μὲ προβλήματα προκαλεῖ τὴν ἀγάπη μας καὶ στηρίζεται ἀπὸ τὸν σεβασμὸ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας. Καλλιεργεῖ ἀρετές, ὅπως ταπείνωση, ὑπομονή, ἐγκαρτέρηση, ἀρετὲς ποὺ διευκολύνουν τὴν κοινωνία μας μὲ τὸν Θεό, δηλαδὴ τὸν λόγο τῆς ὕπαρξής μας. Θὰ μποροῦσε νὰ δέσει γύρω του μία οἰκογένεια καὶ μία κοινωνία. Θα μποροῦσε νὰ ἀναστήσει κοιμισμένα αἰσθήματα καὶ τεχνολογίες ἀγάπης. Ἡ γενετικὴ ἀνωμαλία, τὸ γενετικὸ λάθος δὲν εἶναι τόσο κακό, οὔτε τόσο λάθος... Εἶναι καὶ σοφό.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἁγίους, ποὺ ἦταν ἀνάπηροι, ἀσθενεῖς, παράλυτοι, ἄτομα γιὰ τὰ ὁποῖα ἂν γνωρίζαμε τὰ προβλήματά τους, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἀποτρέπαμε τὴ

γέννησή τους, ἄτομα ποὺ δυσκολεύτηκε τὸ σῶμα τους καὶ πόνεσε ἡ ψυχή τους στὴ στενὴ ζώνη τῆς βιολογικῆς καὶ χρονικῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἐλευθερώθηκε τὸ πνεῦμα τους στὸ ἄπειρο τοῦ Θεοῦ! Ἀδύναμα καὶ ἀσθενικὰ σώματα μὲ τεράστιες πνευματικὲς δυνάμεις. Αὐτὸ τὸ ὑποστηρίζει ἡ Ἐκκλησία γιατὶ τὸ ζεῖ. Τὸ ἀρνεῖται ἡ κοινωνία γιατὶ τὸ ἀγνοεῖ.

Τὸ πρόβλημα εἶναι πολὺ σοβαρὸ ὡς πρὸς τὴ φύση του ἀλλὰ ἁπλὸ στὴν ἀπάντησή του: ἢ πιστεύουμε στὸν ἐπίπεδο, ὑλικό, βιολογικὸ ἄνθρωπο τοῦ λίγου χρόνου, τῶν πολλῶν δυσκολιῶν καὶ τοῦ μηδενιστικοῦ προορισμοῦ, ὁπότε ψηφίζουμε νόμους γιὰ τὶς ἐκτρώσεις καὶ ἐκφραζόμαστε ἀντιφατικὰ ψηφίζοντας ἀντιρατσιστικοὺς νόμους μὲ εὐγονικὴ ἀντίληψη ἢ πιστεύουμε στὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἑτερότητά του, στὴν αἰώνια προοπτική του καὶ στὸν θεϊκὸ προορισμό, ὁπότε καταργοῦμε τὸν θάνατο ὡς ἀμετάκλητο τέλος καὶ ἀρνούμαστε μὲ κάθε τρόπο ἐμεῖς νὰ τὸν προκαλέσουμε. Προφανῶς τὸ πρῶτο δὲν εἶναι μόνο ἀσύμβατο μὲ τὴν ἠθική, ἀλλά, ὅταν ὑπάρχει ἡ δεύτερη ἐπιλογή, εἶναι ἀσύμβατο καὶ μὲ τὴ λογική. Ὡς Ἐκκλησία οὔτε μὲ τὴν εὐγονικὴ μποροῦμε νὰ συμβιβασθοῦμε οὔτε τὴν εὐθανασία νὰ δεχθοῦμε.

Τὸ σκίρτημα τοῦ Προδρόμου κατά τήν συνάντηση τῆς Θεοτόκου μέ τήν Ἐλισάβετ ἦταν ἀναγνώριση τοῦ ἐμβρύου Ἰησοῦ ὡς Κυρίου, καὶ καταδεικνύει μὲ σαφήνεια ὅτι ἡ ἐμβρυϊκὴ κατάσταση μὲ κανένα τρόπο δὲν παρεμποδίζει τὴν τέλεια ἐκδήλωση τοῦ προσώπου τοῦ Προδρόμου οὔτε περιορίζει τὴ θεότητα τοῦ Κυρίου, παρὰ τὸ γεγονὸς μάλιστα ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἔμβρυο ὀλίγων μόνον ἡμερῶν.

Ἡ θεανθρώπινη ζωὴ τοῦ Κυρίου δὲν ἀρχίζει μὲ τὴν ἐνηλικίωσή Του, οὔτε μὲ τὴ Γέννησή Του, ἀλλὰ ταπεινὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς σύλληψής Του. Γιὰ νὰ εἶναι κανείς, δὲν χρειάζεται νὰ φαίνεται ἢ νὰ τὸ δείχνει. Ὁ Κύριος ἦταν τόσο θεάνθρωπος τὴ στιγμὴ τῆς Μεταμορφώσεως, ὅσο καὶ ὡς βρέφος στὴ Βηθλεέμ, ὅσο καὶ κατὰ τὴν «ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου» κατάστασή Του. Κατὰ ἀνάλογο τρόπο, ὁ ἄνθρωπος σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς βιολογικῆς ἔκφρασής του, καὶ ὡς ἐνήλικας καὶ ὡς νέος καὶ ὡς βρέφος καὶ ὡς ἔμβρυο ὀλίγων μόνον στιγμῶν εἶναι τὸ ἴδιο ἄνθρωπος.

Μητροπολίτη Μεσογαίας καί Λαυρεωτικῆς
κ. Νικολάου